

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja asumistyytyväisyydestä

Laurila, Minna

2016 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja asumistyytyväisyydestä

Minna Laurila
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2016

Minna Laurila

Kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja asumistyytyväisyydestä

Vuosi 2016 Sivumäärä 44

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten erään kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asiakkaat kuvaavat kokemuksiaan itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoittamisesta sekä miten he kuvailevat asumistyytyväisyyttään. Opinnäytetyö oli osa Eskoon tuki- ja osaamiskeskuksen erään asumispalveluyksikön asukaskyselyä.

Opinnäytetyöni oli laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin puolistrukturoituina teema-haastatteluina. Opinnäytetyöhön haastateltiin neljää kyseisen asumispalveluyksikön asiakasta. Haastateltavat olivat kaikki täysi-ikäisiä miehiä ja naisia. Haastatteluista saatu aineisto litte-roitiin ja analysoitiin teemoittelemalla. Pääteemoiksi muodostuivat kokemukset itsemäärää-misoikeudesta, kokemukset itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta, kokemukset asumistyyty-väisyydestä ja asumista koskevat toiveet.

Opinnäytetyön tulosten pohjalta tehtyinä johtopäätöksinä totean, että haastateltavien itse-määräämisoikeus toteutui arjen valintoina, mutta tietoisuus itsemääräämisoikeudesta käsit-teenä oli haastateltaville vaikea. Itsemääräämisoikeutta rajoittavia tekijöitä tiedostettiin ja rajoittavina tekijöinä nähtiin asumispalveluyksikön yhteiset säännöt koskien muun muassa vuorokausirytmii ja siivousta. Rahankäytön valvonta koettiin myös rajoittavan omaa päätös-valtaa, mutta toisaalta sen tarpeellisuus ymmärrettiin. Asumiseen kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä, tai pääsääntöisesti tyytyväisiä. Tyytyväisyyden kokemukseen positiivisesti vaikut-tivat ohjaajat ja mielekkäät vapaa-ajan toimintamahdollisuudet. Negatiivisena vaikutuksena koettiin muista asiakkaista aiheutuva melu ja asuntojen huono äänieristys sekä alueen huonot julkiset kulkuyhteydet. Haastateltavien toiveet asumiseen liittyen koskivat lähinnä rakenteel-lisia muutoksia, kuten äänieristyksen parantamista, isompaa tai itsenäisempää asuntoa, asun-non seinäpintoja, asunnon parempaa keittiöratkaisua, saunatiloja ja yhteisten tilojen yleisil-mettä.

Asiasanat: autettu asuminen, itsemääräämisoikeus, kehitysvammaisuus, laadullinen tutkimus, teemahaastattelu

Minna Laurila

Disabled people´s experiences of self-determination and housing satisfaction

Year	2016	Pages	44
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to find out, how disabled residents of service housing describe their experiences about self-determination, restriction of self-determination and housing satisfaction. The thesis was a client satisfaction enquiry for one service housing of Eskoon tuki- ja osaamiskeskus (The Eskoo support and learning centre).

This thesis was qualitative research, and the data was collected by using semi-structured theme interviews. Four disabled people of service housing were interviewed for the thesis. All the research participants were adult men and women. The data from the interviews was transcribed and analyzed based on the thematics. The main themes were experiences of self-determination, experiences of self-determination restrictions, experiences of housing satisfaction and hopes for housing.

As a conclusion based on the thesis results, I found that self-determination was actualized in making choices of everyday life, but knowledge of self-determination was conceptually challenging. The interviewees recognized things that restrict their self-determination and they saw that rules of service housing restricted and affected for example their circadian rhythm and cleaning time. They also recognized that financial control restricted their self-determination but on the other hand they were aware of the necessity for controls. All the interviewed were satisfied or mainly satisfied in relation to their housing. The staff of the service housing and good free time activities had a positive effect of the experience of housing satisfaction. Negative effect for housing satisfaction had noise caused by other clients of service housing, apartments with bad soundproofing and bad traffic communications. Hopes for housing mainly focused on constructional changes like better soundproofing, bigger or more independent apartments, wallpapers, apartment's better kitchen solutions, sauna facility and coziness of service housing.

Keywords: assisted living, disabled people, qualitative research, self-determination, theme interview

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Teoreettinen viitekehys.....	7
2.1	Kehitysvammaisuuden historiaa	7
2.2	Kehitysvammaisuus	9
2.3	Itsemääräämisoikeus ja sen rajoittaminen	10
2.4	Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumispalveluyksiköissä	11
3	Kehitysvammapolitiikkaa ja lainsäädäntöä.....	14
3.1	Vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki	14
3.2	Itsemääräämisoikeuslaki	15
3.3	YK:n vammaisia henkilöitä koskeva yleissopimus	16
4	Kehitysvammaisten asuminen.....	17
4.1	Aikuisuus - kohti itsenäistä ja hyvää elämää	18
4.2	Autettu asuminen	19
4.3	Asumispalveluiden laatusuositus	19
5	Aiemmin tutkittua	20
6	Tutkimuskysymykset ja hypoteesi.....	22
7	Tutkimuksen toteutus ja toimintaympäristö	22
7.1	Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu	23
7.2	Aineiston analysointi.....	24
8	Tutkimuksen tulokset	25
8.1	Kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeudesta	25
8.2	Kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta	26
8.3	Kehitysvammaisten kokemuksia asumistyytyväisyydestä	26
8.4	Kehitysvammaisten toiveita koskien asumista	27
9	Johtopäätökset	28
10	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	30
11	Pohdinta	31
	Lähteet	33
	Liitteet.....	37

1 Johdanto

Aihe opinnäytetyölleni valikoitui työelämän yhteistyökumppanilta esiin nousseesta tarpeesta. Tutkimukseni on osa Eskoon tuki- ja osaamiskeskuksen erään asumispalveluyksikön asiakaskyselyä. Tutkimuksessa keskitytään asumistyytyväisyyden ja itsemääräämisoikeuden kokemuksiin. Nämä teemat valikoituivat asumispalveluyksikön toiveiden, aiheen ajankohtaisuuden ja omien intressieni pohjalta. Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeudesta puhutaan paljon ja kehitysvammaisten elämiseen liittyvät asiat ovat viime aikoina olleet pinnalla. Lakiuudistuksia ollaan työstämässä ja koko kehitysvamma-alalla puhaltavat muutosten tuulet.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää miten kyseisen kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asukkaat kuvaavat kokemuksiaan itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoittamisesta sekä miten he kuvailevat asumistyytyväisyyttään. Tutkimus on toteutettu puolistrukturoidulla teemahaastattelu-menetelmällä, johon osallistuivat erään kehitysvammaisten asumispalveluyksikön neljä asiakasta. Tutkimukseni antaa mahdollisuuden kuulla kokemusasiantuntijoita näissä asioissa.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa keskityn avaamaan kehitysvammaisuuden historiaa, kehitysvammaisuutta käsitteenä, itsemääräämisoikeutta ja sen rajoittamista ja toteutumista asumispalveluyksiköissä. Näiden lisäksi valotan työssäni kehitysvammaisia ja opinnäytetyöni aihetta koskevaa lainsäädäntöä sekä autettua asumista.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Kehitysvammaisuuden historiaa

Kehitysvammaisuuden historian tarkastelu osoittaa, ettei matka tähän päivään ole ollut vinkaan ruusuinen. Eri aikakausina vallinneet uskomukset, olosuhteet, ajatukset ja yhteiskunnalliset kehitykset ovat vaikuttaneet siihen, kuinka vammaiset ihmiset on nähty ja kuinka heitä on kohdeltu. Vammaiset ovat kohdanneet heitteillejättöä, vainoamista, kontrollointia ja eristämistä. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2006, 13.)

Uskonto on liittynyt vahvasti vammaisuuteen. Aikoinaan vammaisuuden on katsottu olevan Jumalan rangaistus synneistä, tai johtuvan pahoista hengistä. Näiden näkemysten seurauksena vammaisia ihmisiä eristettiin ja vainottiin aina kiduttamiseen ja surmaamiseen asti. Toisaalta kristinusko on ollut tärkeä osa vammaisten hyvinvoinnin rakentamisessa, sillä siihen sisältyy hyväntekeväisyyden ja laupeuden periaate. Kristilliset kirkot ovat huolehtineet omaisten ohella vammaisten ihmisten hoidosta ja oikeuksista. Vaikka kirkon tarjoama hyväntekeväisyys oli arvokasta, perustui se vapaaehtoisuuteen, jolloin vammaisista huolehtimista ei nähty yhteiskunnan velvollisuutena. (Vehmas 2005, 29-31.)

Teollistuminen toi 1800-luvulla muutoksia vammaisten ihmisten elämään. Aikaisemmin suuri osa asui maaseuduilla pienissä yhteisöissä ja työnteko tapahtui maataloilla. Vammaisten ei tuolloin leimattu olevan elättejä tai loisia, vaan monet pystyivät vammastaan huolimatta osallistumaan erilaisiin maatalan tehtäviin ja töihin. Teollistuminen kuitenkin muutti yhteiskuntaa ja väestö muutti enenevässä määrin työn perässä maalta kaupunkiin. Työn luonteen muuttuessa tuloskeskeisemmäksi ja tehdastyön tiukkojen vaatimuksien edessä vammaisten nähtiin olevan kykenemättömiä työntekijöitä. Työstä tulikin yhtäkkiä kriteeri, joka määritteli sosiaalista asemaa ja arvostusta ja näin ollen vammaiset näyttäytyivät yhteiskunnan eläteinä. Työn vaatimusten kasvettua ja työn kautta saavutetun sosiaalisen arvostuksen myötä perheet näkivät vammaisen omaisen olevan heille häpeäksi ja liian suuri taakka kannettavaksi. Tilanne ratkaistiin usein hylkäämällä vammaisen kaduille, tai muusta yhteisöstä eristettyihin laitoksiin. Työhön kykenemättömiksi katsotut vammaiset olivat yhteiskunnan silmissä uhkana sosiaaliselle järjestykselle ja yhteisön yhtenäisyydelle. Tämä niin katsottu uhka oli helppo sulkea pois eristämällä vammaiset laitoksiin, kuten sairaaloihin, vankiloihin ja laitokouluihin. (Vehmas 2005, 53-57.)

Vammaisuutta alettiin tulkita lääketieteellisenä ongelmana. Se pyrki selittämään vammaisten kykenemättömyyttä tehokkaaseen työskentelyyn luonnollisena seurauksena heidän sairautensa. Lääketieteellisen ajattelumallin mukaan vammaisuus oli sairaus, jonka parantaminen tai lievittäminen vaati lääketieteellisiä toimenpiteitä. (Vehmas 2005, 58-62.) 1800-luvun Suomes-

sa vammaisten lääketieteelliset hoitokeinot ja -paikat olivat vähäisiä ja sairaanhoito kehittyvätöntä. Sairaanhoitajakoulutuksen alkaessa 1800-luvun loppupuolella ammattitaito ja hoitopaikat lisääntyivät. Samaan aikaan kehitystä tapahtui myös vammaisten koulutuksen saralla. Kehitysvammaisille perustettiin oma koulu Pietarsaareen vuonna 1877. Asenteet muuttuivat hiljalleen siihen suuntaan, että vammaisissa tunnistettiin heidän yksilöllisiä avuntarpeita ja kehittymismahdollisuuksia. (Malm ym. 2006, 15-16.)

Tämä nousujohteinen kehityssuuntaus oli kuitenkin valitettavan lyhyt. 1900-luvun alkupuolella maailmanlaajuisista suosiota nautti Francis Galtonin (1822-1911) esiin tuoma näkemys, rotuhygienia. (Vehmas 2005, 65-66). Näkemyksen mukaan ihmisrodun rappeutumisen muotoja, kuten kehitysvammaisuutta ja fyysistä heikkoutta, tuli ehkäistä yhteiskunnan suojelemiseksi. Nähtiin, että nämä rappeutumisen muodot olivat perinnöllisiä ja ”heikomman aineksen” lisääntymistä pyrittiin rajoittamaan. Ikävä kyllä rotuhygieeninen ajattelu rantautui myös Suomeen. Käytännön toimina ihmisrodun suojelemiseksi Suomessa avioliittolakiin lisättiin vuonna 1929 erinäisiä avioesteitä. Ehdottomia esteitä avioliiton solmimiselle olivat mm. tylsämielisyys ja mielisairaus. Ongelmallisena nähtiin kuitenkin se, että uusi avioliittolaki ei estänyt avioliiton ulkopuolella tapahtuvaa ”heikon perimän” lisääntymistä. Niinpä 1935 astui voimaan laki, jonka mukaan vähämieliset, tylsämieliset ja mielisairaat tuli pakkosteriloida. Pakkosterilisaatiota harjoitettiin aina vuoteen 1970, jonka jälkeen toimenpiteitä tehtiin henkilöiden omasta pyynnöstä. (Malm ym. 2006, 19-20.)

Rotuhygieeninen ajattelu vaikutti osaltaan kehitysvammaisten hoitopaikkojen kehittymiseen. Kehitysvammaisille tarkoitetun laitoshoidon järjestämisen taustalla olivat aluksi ajatus auttamisesta ja muutoin vaikeasti järjestettävissä olevan erityispalvelun tarjoamisesta. Valitettavasti laitosten perustamiseen liittyivät myös rotuhygieeniset ajatukset. Laitokset nähtiin paikkoina jossa kehitysvammaiset eivät olisi häiriöksi muulle yhteiskunnalle ja siellä heidän lisääntymistään voitaisiin valvoa tarkemmin. (Malm ym. 2006, 21.)

Talvi- ja jatkosodassa vammautuneiden ihmisten seurauksena yhteiskunta alkoi ottaa enemmän vastuuta kehitysvammahuollon järjestämisestä ja vammaisista kansalaisista (Malm ym. 2006, 21). Vuonna 1958 voimaan tullut vajaamielislaki velvoitti kunnat vajaamielisten asukkaiden hoitoon. Lain myötä syntyi koko Suomen käsittävä laitoverkko, joiden kustannuksiin saatiin lakisääteistä valtionapua. Lain laitospainotteisuus ja epäkohdat havaittiin 60-luvulla, jonka jälkeen valtionapu lisättiin koskemaan myös avohuollon toimintoja. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 292.) Avohuolto kasvatti suosiotaan ja asenteen muuttuivat. Vammaispolitiikassa alettiin korostaa yhdenvertaisuutta ja kaikkien ihmisten mahdollisuutta osallistua yhteiskuntaan. Nämä ajatukset integraatiosta, samanarvoisuudesta ja avohuoltopainotteisuudesta saivat aikaan monia lakiuudistuksia. Nämä arvot tulivat esille myös kehitysvammaisten oikeuksi-

en julistuksessa 1971 ja YK:n vammaisten oikeuksien julistuksessa 1975, jotka Suomikin hyväksyi. (Malm ym. 2006, 24.)

2.2 Kehitysvammaisuus

Ajan saatossa palvelujärjestelmät ja kehitysvammaisuuden määrittely ovat kokeneet muutoksia. Kasvaneiden kuntoutus-, ja hoitomahdollisuuksien myötä kehitysvammaisuuden toteamisen merkitys on nähty viime vuosina yhä merkityksellisempänä. (Kaski ym. 2009, 22.)

Yksinkertaisesti selitettynä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan henkilön vaikeuksia uuden oppimisessa ja ymmärtämisessä. Kehitysvammaisuuden aste voi vaihdella paljonkin ja henkilöllä voi ilmetä useampia vammaisuuden muotoja. Tärkeää kuitenkin on muistaa, ettei kehitysvamma tarkoita muita vammaisuuden muotoja, esimerkiksi cp-vammaa tai liikuntavammaa. Kehitysvammaa ei myöskään nähdä sairautena. Kehitysvammaisuuden taustalla voi olla raskaudenaikaiset tai synnytyksessä ilmenneet ongelmat, perintötekijöiden häiriö, tai lapsuudessa koettu sairaus tai onnettomuus. Kehitysvammaiset ovat yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä ja heitä koskevat samat ihmisoikeudet kuin muitakin kansalaisia. Arviolta kehitysvammaisten määrä Suomessa on noin 40 000. (Kehitysvammaisuus 2015.)

Kehitysvammaisuuden määrittämisen avuksi on kehitetty monia erilaisia malleja. Keskiyössä suomalaisen älyllisen kehitysvammaisuuden määritelmän pohjana olevaan AAIDD-malliin (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities). Kyseisessä mallissa määritelmää tehdessä ratkaisevassa roolissa ovat ympäristö, toimintakyky ja edellytykset tai kyvyt. Älyllinen kehitysvammaisuus nähdään vammaisuutena vain, kun se on adaptiivisten ja älyllisten taitojen ja ympäristön vaatimuksien vuorovaikutuksen tulos. Adaptiiviset taidot ovat ihmisen jokapäiväisessä elämässä selviytymiseen tarvitsemia sosiaalisia, käytännöllisiä ja käsitteellisiä taitoja, kuten esimerkiksi puheen tuottaminen/ymmärtäminen ja hygieniasta huolehtiminen (Toimintakykyyn pohjaavat määritelmät 2013). AAIDD-mallissa kehitysvammaisuus on huomattavaa rajoituksellisuutta yksilön senhetkisyssä toimintakyvyssä. Määritelmän mukaan kehitysvammaisuuteen liittyy huomattavasti keskimääräistä alempi älykkyysosamäärä, johon lisäksi sisältyy rajoituksia vähintään kahdessa adaptiivisten taitojen osa-alueella. Näitä osa-alueita ovat itsestä huolehtiminen, itsehallinta, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, kommunikaatio, yhteisössä toimiminen, oppimiskyky, terveys ja turvallisuus, työ ja vapaa-aika. (Kaski ym. 2009, 16-17.)

Määritelmää tehdessä ja sitä sovellettaessa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon seuraavia olettamuksia. Ensinnä, luotettavaa arviointia tehdessä, täytyy huomioida eroavuudet käyttäytymiseen ja kommunikaatioon liittyvissä seikoissa, sekä ottaa huomioon kielelliset ja kulttuurilliset eroavaisuudet. Toisen olettamuksen mukaan rajoitukset adaptiivisissa taidoissa tulevat

esiin yhteisöllisissä ympäristöolosuhteissa, jotka ovat henkilön ikäryhmälle ominaisia. Kolmas oletamus muistuttaa, että joistakin adaptiivisten taitojen rajoituksista huolimatta henkilöllä voi olla vahvuuksia muissa adaptiivisissa taidoissa, tai henkilökohtaisissa kyvyissä. Neljäs oletamus korostaa pitkäaikaisen ja oikein suunnatun tuen merkitystä jokapäiväisen elämän toimintakyvyn paranemisessa. (Kehitysvammaliitto ry 1995, 15.)

Se, kuinka kehitysvammaisuus käsitetään ja määritellään ja arvio kehitysvammaisen henkilön ominaisuuksista on suhteessa hänelle järjestettäviin palveluihin. (Kaski ym. 2009, 165).

Vammaispalvelujen tavoitteena on vähentää kehitysvammaisuudesta johtuvia esteitä ja haittoja ja edistää yhdenvertaisen yhteiskunnan jäsenyyden edellytyksiä. Kehitysvammaisten tuki- ja palvelusuunnittelussa voidaan käyttää apuna toimintakyvyn kuvausmenetelmiä. Toimintakyvyn kuvaamisella pyritään kartoittamaan henkilön suoriutumista päivittäisissä elämän toimintatilanteissa. Kuvausmenetelmät eivät kuitenkaan ole yksittäin riittäviä määrittämään saatavia palveluita. Toimintakyky voi muuttua saatavien palvelujen myötä joko positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Esimerkiksi jos palvelut ja kohtelu eivät vastaa henkilön todellista toimintakykyä, voivat ne olla toimintakykyä latistavia tekijöitä. (Seppälä 2015.)

2.3 Itsemääräämisoikeus ja sen rajoittaminen

Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan jokaisen henkilön määräys-, ja päätösoikeutta koskien omaa elämää ja itseä koskevia asioita. (Itsemääräämisoikeus 2016). Itsemääräämisoikeuteen liittyvät vahvasti Suomen perustuslaissa 731/1999 säädetyt perusoikeudet. Jokaisen perusoikeuksiin kuuluvat muun muassa yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapaus ja sananvapaus. Näiden lakien myötä jokaisella tulee esimerkiksi olla oikeus valita vapaasti asuinpaikkansa, vastaanottaa ja ilmaista tietoja/mielipiteitä/muita viestejä kenenkään estämättä, sekä vapauteen, jota ei saa mielivaltaisesti riistää. Laki velvoittaa, ettei ilman hyväksyttävää perustetta ketään tule asettaa eriarvoiseen asemaan iän, sukupuolen, kielen, alkuperän, vakaumuksen, mielipiteen, uskonnon, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (L 731/1999.)

Jokaisen henkilön tulee voida, itse tai tuettuna, tehdä päätöksiä omista asioistaan. Kaikki käytettävissä olevat keinot on käytettävä henkilön mielipiteen selvittämiseen. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen kehitysvammaisten arkielämässä on kuitenkin yleensä riippuvainen muiden toiminnasta. (Itsemääräämisoikeus 2016.) Monet kehitysvammaiset asuvat erilaisissa asumisyksiköissä, joissa asuu useampia asukkaita ja henkilökunta on läsnä. Asumisyksikön muiden asukkaiden tai henkilökunnan valintaan yksilö ei itse voi vaikuttaa, jolloin riski ihmisten välisille ristiriidoille kasvaa. Asumisyksikkö voi olla itsemääräämisoikeutta kaventava tekijä siten, että yksikön yhteiset säännöt eivät salli kaikkia yksilön omia valintoja. Henkilökun-

nalla on suuri vastuu siinä, että heidän tulisi riittävässä määrin huomioida ja selvittää jokaisen yksilölliset tarpeet, tarjota valinnan mahdollisuuksia ja tukea asukkaita omien valintojen tekemisessä. (Koskentausta, Nevalainen & Sauna-aho 2013.)

Itsemäärääminen on hyvinvoinnin kannalta merkittävä asia. Vaikuttamaan ja määräämään pyrkiminen omaan elämään liittyvissä asioissa on ihmistä motivoiva tekijä. Uskominen omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja oman toiminnan näkeminen merkityksellisenä rakentavat hyvinvointia. Kehitysvammaisten kohdalla itsemääräämisoikeuden toteutumisen haasteena voivat olla mahdolliset vaikeudet ilmaista itseään, ymmärtää muita ja nähdä asioiden syy-seuraussuhteita. Tällöin vaarana on, ettei henkilö koe hänellä olevan keinoja vaikuttaa itselle tapahtuviin asioihin ja ajatella omien ajatusten olevan merkityksettömiä. (Itsemääräämisoikeus 2016.) Kokemus oman elämänsä vaikuttajana olemisesta ja olemisesta aktiivinen toimija omissa asioissa vahvistavat itsetuntoa. Kehitysvammaisen aikuistumisen ja itsemääräämisoikeuden tukemisessa olisi tärkeää auttaa yksilöä kehittymään erilliseksi, omaksi subjektikseen. (Kaski ym. 2009, 205.)

Kuten aikaisemmasta kävi ilmi, itsemääräämisoikeus on jokaiselle suomalaiselle kuuluva, lailla säädetty, perusoikeus. Kehitysvammaisten henkilöiden elämässä tätä perusoikeutta voidaan kuitenkin joutua rajoittamaan. Heidän rajoittamisensa nähdään yleisen käytännön ja hyväksytyjen eettisten periaatteiden mukaan oikeutettuna tietyissä tilanteissa. Rajoittaminen on oikeutettua, jos kehitysvammaisen käytös on vaaraksi omalle, tai toisen henkilön turvallisuudelle ja terveydelle, sekä silloin jos hän vahingoittaa omaisuutta vakavasti ja rajoittaminen nähdään ainoana keinona hallita tilanne. Eettisesti väärän vallankäytön ja oikeutetun rajoittamisen välillä voi olla hyvinkin pieni raja. Täten rajoittamisen tulisi aina perustua tarkkaan harkintaan ja tilanteiden arvioimiseen. (Koskentausta ym. 2013.)

Nykyinen lainsäädäntö kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta on melko niukka. Kehitysvammalaissa 519/1977 todetaan, että pakkoa saa soveltaa erityishuollossa olevaan henkilöön vain siinä määrin kuin toisen henkilön turvallisuus tai erityishuollon järjestäminen vaatii. (L 519/1977.) Laissa ei siis ole tarkennettu sitä, minkälaisissa tilanteissa ja millä keinoin rajoittamista toteutetaan ja se on perusteltua. Rajoitustoimenpiteiden käytöstä on sovittu eri organisaatioiden sisäisin ohjeistuksin. (Koskentausta ym. 2013.)

2.4 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumispalveluyksiköissä

Kehitysvammaisten arjessa monet tekijät vaikuttavat siihen, kuinka itsemääräämisoikeus todellisuudessa toteutuu. Vaikkei henkilöä rajoitettaisikaan rajoitustoimenpitein, voi asumisyksiköissä ilmetä muita henkilöä rajoittavia ja itsemääräämisoikeutta heikentäviä asioita. Finlay, Walton & Antaki (2008) ovat eritelleet esteitä kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden

toteutumista koskien, jotka on esitelty kehitysvamma-alan verkkopalvelussa. Ensimmäisenä esteenä voivat olla ristiriidat kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden ja työntekijöiden toimintaa ohjaavien periaatteiden, toimintakäytäntöjen ja tavoitteiden välillä. Toiseksi, itsemääräämisoikeus mielletään usein liittyvän suuriin valintatilanteisiin elämässä, jolloin arkipäiväiset ja usein toistuvat valinnanmahdollisuudet jäävät huomaamatta, eikä niitä osata edes nähdä valintatilanteina. Kolmantena itsemääräämistä estävänä tekijänä voidaan nähdä kommunikoinnin vaikeus henkilön kanssa. Vaikeuksia voi tällöin esiintyä vaihtoehtojen tarjoamisessa oikealla tavalla sekä valintojen tulkitsemisessa. Kykyjen ja taitojen kehittämistä harjoitetaan usein asumisyksiköissä. Ajatus on hieno, mutta neljäntenä esteenä tähän sisältyy se, että kehitysvammaisen asetetaan ikuiseen oppilaan rooliin taitojen puutteellisuuden vuoksi. (Miksi itsemäärääminen ei toteudu? 2016.)

Nämä esiin nousseet pointit ovat tärkeitä ja niitä olisi hyvä jokaisen työntekijän tarkastella omassa toiminnassaan. Omalla toiminnalla voi olla suuri merkitys toisen ihmisen kokemuksiin. Antaisitko esimerkiksi jonkun muun valita joka päivä ylle pukemasi vaatteet, tai jos pyynnöstäsi poiketen saisitkin jotain aivan muuta vain siksi, ettei sanomaasi jaksettu ymmärtää? Omalta kohdaltani voisin todeta, että jopa edellä mainitut esimerkit oman näkemyksen ohittamisesta saisivat minut varmasti lamaan tumaan.

Kehitysvammaisten asumisyksiköissä työskentelevillä työntekijöillä on suuri vastuu kehitysvammaisten itsemääräämisen toteutumisessa. Joissain tilanteissa työntekijän puutteellinen tieto ja osaaminen itsemääräämisoikeutta koskien voi olla syy itsemääräämisoikeuden toteutumatta jäämiselle. Syynä voivat olla myös vapaata liikkumista estävät tilaratkaisut, turvallisuusnäkökulmien ylikorostaminen, tai omaisten toiveet rajoittamisesta, esimerkiksi yhteydenpitoa koskien. Asumisyksiköissä voidaan joutua tekemään järjestelyjä, esimerkiksi lukitsemaan ovia jonkun asukkaan vuoksi, jolloin tämä rajoittaa myös muiden yhteisössä asuvien itsemääräämisoikeutta. (Miksi itsemäärääminen ei toteudu? 2016.)

Itsemäärääminen edellyttää valtaa ja kompetenssin eli henkilön kykyä harkita, päättää ja toimia. Valta nähdään itsemääräämisen edellytykseksi, sillä usein haluamamme ja meitä koskevat asiat ovat joko kokonaan, tai osittain riippuvaisia muista ihmisistä ja ulkoisista olosuhteista. Kehitysvammaisen henkilön elämässä tämä korostuu. Henkilön vallalla käsitetään siis kykyä tarkoituksenmukaiseen vaikuttamiseen koskien edellä mainittuja tekijöitä. Itsemääräämistä koskevia vallan ilmenemistapoja ovat valta toiminnanvapauteen ja valta avunsaantiin. Henkilöllä on valtaa toimia vapaasti silloin, kun hän pystyy vaikuttamaan siihen, ettei hänen toimintaansa päästä estämään tai oleellisesti haittaamaan. Toiminnanvapaus toteutuu silloin, kun mikään ulkoinen este ei tee henkilön toimintaa vaikeaksi tai mahdottomaksi. Kehitysvammaisten asumisyksikössä toiminnanvapauden estäminen voisi ilmetä esimerkiksi siten, että hänen haluamansa asia on lukollisessa kaapissa, johon hänellä itsellään ei ole pääsyä.

Toiminnanvapautta voivat rajoittaa uhkaukset, pelottelut ja vaikkapa yhteisön säännöt. Yhteisön säännöt eivät varsinaisesti estä henkilöä toimimasta, mutta seurausten pelko saa hänet luopumaan kyseisestä toiminnasta. Henkilön oikeuden toimia tietyllä tavalla, tulisi suojata häntä hänen vapauttaan rajoittavilta esteiltä. (Pietarinen, Launis, Räikkä, Lagerspetz, Rauha & Oksanen 1994, 16, 23-25.)

Henkilön valta avunsaantiin puolestaan toteutuu silloin, kun hän voi vaikuttaa toisen henkilön aktiiviseen myötävaikuttamiseen siten, että itsemääräämisen kohteena oleva asia tällöin saavutetaan. Yleensä valta avunsaantiin on suhteessa toiminnanvapauteen. Edelliseen esimerkkiin viitaten vallalla avunsaantiin kehitysvammaisen voi työntekijän aktiivisella myötävaikuttamisella saavuttaa pääsyn lukollisessa kaapissa olevaan asiaan. Kehitysvammaisten asumis- palveluyksikössä valta avunsaantiin ja toiminnanvapauteen on eettisestikin tärkeää turvata, jotta itsemäärääminen toteutuu. (Pietarinen ym. 1994, 25.)

Yksi keskeinen apu- ja tukimuoto kehitysvammaisen itsemääräämisen toteutumisessa on tuettu päätöksenteko. Tuettulla päätöksenteolla tarkoitetaan henkilön oikeutta saada apua valintojen ja päätösten tekemiseen tukihenkilöltä tai ryhmältä tukihenkilöitä. Tuettua päätöksentekoa käytetään arviointiprosessissa, jossa kartoitetaan henkilön avun ja tuen tarve. Apua saa kuitenkin arkipäiväisemmissäkin asioissa, kuten vaikeiden asioiden muuttamisessa henkilölle ymmärrettävään muotoon, tietojen hankkimisessa, palvelujen hakemisessa, tai apua valinnasta ja ratkaisusta seuraavien etujen ja haittojen punnitsemisessa. (Harjajärvi 2015.)

Kehitysvammaisen henkilön kannustaminen, rohkaiseminen ja tukeminen tehdä hänen omaa elämää koskevia valintoja ja päätöksiä on tuetun päätöksenteon tavoite. Kehitysvammaisen arjessa työntekijä voi olla päätöksenteon tukija. Päätösten tekeminen ei aina ole helppoa, sillä kehitysvammaisten kohdalla päätöksiä on voitu tottua tekemään heidän puolestaan. Lisäksi kyky tehdä päätöksiä voi muuttua ja vaihdella ajan myötä. Päätöksenteossa tarvitaan ymmärrystä päätettävästä asiasta, päättelykykyä, arvostelukykyyä, oman mielipiteen ilmaisemista, sekä tietoisuutta itseä koskevista asioista ja arvoista. Aina kehitysvammaisen henkilö ei kuitenkaan kykene päätöksentekoon tuetun päätöksenteon avullakaan. (Tuettu päätöksenteko 2016.) Useissa asumisyksiköissä vahvistetaan ja edistetään omaa päätöksentekoa. Asumisyksiköiden arjessa tämä on merkittävää, kun säännönmukainen tuettu päätöksenteko muuttaa yksiköiden toimintatapoja asukaslähtöisemmiksi organisaatiolähtöisen sijaan. Puolesta päättämisestä pyritään siirtymään tukemaan omaa päätöksentekoa (Tuettu päätöksenteko poikkeuksesta säännöksi 2016.)

Tällä hetkellä Suomessa ei ole tuetun päätöksenteon järjestelmää eikä kehitysvammaisilla henkilöillä ole tuettuun päätöksentekoon juridista oikeutta. YK:n vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaan tulisi kehittää tuetun päätöksenteon järjestelmää ja tehdä

järjestelyjä, jotta vammaisten henkilöiden mahdollisuudet tehdä itseään ja elämäänsä koskevia päätöksiä maksivoituvat. Holhousjärjestelmästä, jossa henkilön päätösvalta on siirretty toiselle henkilölle, tulisi pyrkiä kohti henkilön omaa päätöksentekoa tukevaa järjestelmää. (Tuetun päätöksenteon järjestelmä 2016.)

3 Kehitysvamma politiikka ja lainsäädäntöä

Sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävänä on olla ihmisten tukijana terveyden ja toimintakyvyn mahdollisuuksien edistämiseksi ja ylläpitämiseksi, sairauksien hoitamisessa sekä hoito- ja kasvatustehtävissä selviytymiseksi. Sosiaali- ja terveydenhuolto painottaa hyvinvointia tukevaa ympäristöä, palvelujen toimivuutta ja ongelmien ennaltaehkäisyä. Suomalaisen vammaispolitiikan kehittäjinä ovat viime vuosina toimineet valtio, kunnat, palveluntuottajat ja kansalaisjärjestöt. Keskeisiä ajatuksia vammaispoliittisessa selonteossa ovat olleet kehitysvammaisten oikeudet yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen sekä tarvittaviin tukitoimiin ja palveluihin. Perustuslailla ja myöhemmin tutkimuksessa esiteltävällä YK:n yleissopimuksella vammaisten henkilöiden oikeuksista tavoitellaan yhdenvertaisuuden turvaamista. Palvelu- ja kuntoutuskeskeinen vammaispolitiikka on siirtämässä katseensa kohti vammaisen henkilön itsenäisen elämän tukemista. (Kaski ym. 2009, 363-364.)

Vammaisliikkeessä ja -tutkimuksessa voidaan eritellä kolme kullekin aikakaudelle ominaista ajattelumallia. Aikaisemmin kehitysvammaisuutta on käsitelty sairautena tai vammaana, jolloin henkilö on nähty hoitotoimenpiteitä kaipaavana potilaana. Tällöin laitokset olivat ainoita kehitysvammahuoltoja tarjoavia paikkoja. Sittemmin potilasnäkökulma jäi ja kehitysvammaiset nähtiin asiakkaina. Hoito on siirtynyt laitoksista kuntoutukseksi kodin lähelle. Kehitysvammaiset miellettiin niin kotona, kuin työssäkin sosiaalipalveluita käyttäviksi asiakkaiksi. Nykyään tavoitellaan ajattelumallia, jossa kehitysvammaiset ihmiset nähdään omasta elämästään päättävänä, itsenäisinä kansalaisina. Jotta täysivaltainen kansalaisuus toteutuu, täytyy kiinnittää huomiota kehitysvammaisten valinnanmahdollisuuksiin omaa asumista koskien, työntekomahdollisuuksiin sekä heidän omaan haluunsa osallistua yhteiskunnan ja lähiyhteisöjen toimintaan. (Vammaispolitiikka ja ajattelutapojen muutos 2015.)

Kehitysvammaisiin ja heidän palvelujensa järjestämiseen liittyvien lainsäädäntöhankkeiden osalta viime vuodet ovat olleet hektistä aikaa. Osana sosiaalihuoltolain kokonaisuudistusta ollaan uudistamassa vammaislainsäädäntöä, sekä valmistelemaan kokonaan uutta itsemääräämisoikeuslakia. (Uudistuvaa lainsäädäntöä 2015.)

3.1 Vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki

Nykyisen vammaispalvelulain 380/1987 tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä toimia ja elää yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä muiden kanssa sekä ehkäistä ja poistaa haittoja ja esteitä, jotka ovat vammaisuuden aiheuttamia. Kyseisessä laissa vammaisen henkilö määritellään henkilönä, jolla on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista sairauden tai vamman johdosta. (L 380/1987.) Kehitysvammalaissa 519/1977 puolestaan säädetään kehitysvammaisten erityishuollosta. Erityishuoltoon on oikeutettu henkilö, jonka henkinen toiminta tai kehitys on häiriintynyt tai estynyt johtuen synnynnäisestä tai kehitysiässä saadusta sairaudesta, viasta tai vammasta ja joka ei saa tarvitsemiaan palveluksia muun lain nojalla. (L 519/1977.)

Vammaislainsäädäntöä ollaan kuitenkin nyt uudistamassa siten, että kaksi edellä mainittua lakia yhdistetään. Uudistusta on tavoiteltu pitkään ja sen lähtökohtana on edistää vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Tarkoituksena on pitää ennallaan perusoikeuksia turvaavat oikeudet ja kehittää uudenlaisena palveluna henkilökohtaista apua, lyhytaikaista huolenpitoa, sekä tukea ja valmennusta. Lain olisi tarkoitus astua voimaan vuonna 2019. (Vammaislainsäädännön uudistus 2016.)

Uudistusten takana ovat haasteet näiden kahden rinnakkaisen lain soveltamisessa. Lait sisältävät samantyyliä palveluita, mutta eroavaisuuksia esiintyy asiakasryhmien rajauksissa tai maksuperusteissa, jolloin henkilöiden yhdenvertaisuuden toteutuminen vaikeutuu. Uudistuksilla pyritään myös eroon kehitysvammaisille ja muille vammaisille tarkoitettujen palvelujärjestelmien erillisyydestä. Kehitysvammapalvelujärjestelmä ja erillinen erityishuoltoa koskeva lainsäädäntö ovat eriyttäneet kehitysvammaiset henkilöt omaksi ryhmäksi. Lakien yhdistämistä valmistellut työryhmä on ehdottanut, että perustana palveluiden saamiselle olisi yksilöllinen arvio siitä, kuinka vamma rajoittaa toimintakykyä, eikä vamman synty tapa tai diagnoosi määrittäisi sitä. (Vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhdistäminen 2015.)

3.2 Itsemääräämisoikeuslaki

Hallitus on esittänyt jo vuonna 2014 uudeksi laiksi itsemääräämisoikeuslakia. Lakiuudistus koskee sosiaalihuollon potilaan ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja edellytyksiä rajoitustoimenpiteiden käytössä. Uudella lailla tavoitellaan itsemääräämisoikeuden parantamista, sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa käytettävien rajoitustoimenpiteiden vähentämistä. Rajoitustoimenpiteet tulisi sosiaali- ja terveydenhuollon toteuttamisen kannalta välttämättömissä tilanteissa mitoitaa oikein ja valita mahdollisimman lievä keino. (Stubb & Huovinen 2014.)

Laki velvoittaisi palvelujen tuottajia vahvistamaan palveluissaan itsemääräämisoikeuden toteutumista. Yksilöllinen suunnittelu koskien itsemääräämisoikeutta ja arviointi asiakkaan tai

potilaan kyvystä itsemääräämiseen sisältyisivät uuden lain säännöksiin. Rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksiin asetettaisiin uuden lain mukaan vaatimuksia niiden välttämättömyydestä ja suhteellisuudesta sekä ihmisarvon kunnioittamisesta. Laissa tarkennettaisiin vielä kullekin toimenpiteelle erityiset edellytyksensä, sekä säädettäisiin menettelystä päättää käyttää rajoitustoimenpidettä, tai muuta ratkaisua. (Stubb & Huovinen 2014.)

3.3 YK:n vammaisia henkilöitä koskeva yleissopimus

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2006 yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista. Allekirjoituksille yleissopimus avattiin 2007 ja Suomi oli ensimmäisten sopimuksen allekirjoittaneiden maiden joukossa. Sopimusta ei ole kuitenkaan voitu saattaa vielä voimaan, eli ratifioida, sillä kansallinen lainsäädäntö ei täyttänyt ratifioinnin edellytyksiä. Lainsäädäntö on ollut ristiriidassa etenkin yleissopimuksen 14. artiklan kanssa. (Mahlamäki 2015, 1-3.)

Kyseisessä artiklassa käsitellään vammaisten henkilöiden vapautta ja turvallisuutta. Sopimuksen osapuolien tulee varmistaa vammaisten oikeus nauttia, yhdenvertaisesti muiden kanssa, henkilökohtaista vapautta ja turvallisuutta. Artikla velvoittaa osapuolia varmistamaan, etteivät vammaiset joutu kohtaamaan mielivaltaista tai laitonta vapaudenriistoa. Mahdollisissa vapaudenriistoissa sen tulee tapahtua lain mukaisesti, eikä vammaisuuden olemassaolo saa olla vapaudenriiston syy. Tilanteissa, joissa vammaiselta henkilöltä riistetään vapaus jollakin menettelyllä, on heillä oikeus yleissopimuksen tavoitteiden ja periaatteiden mukaiseen kohteluun, sekä kohtuullisiin mukautuksiin. (Suomen YK-liitto 2015, 35-36.)

Yleissopimuksen tarkoituksena ei ole laatia uusia ihmisoikeuksia, vaan se pyrkii tarkentamaan olemassa olevien oikeuksien keinoja niiden täytäntöönpanossa. Yleissopimuksessa nostetaan vahvasti esille vammaisten henkilöiden subjektiiviset oikeudet. Sopimuksen keskeisiä periaatteita ovat yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, osallisuus ja osallistuminen yhteiskuntaan, sekä saavutettavuus ja esteettömyys. (YK:n vammaisia henkilöitä koskeva yleissopimus 2016.)

Aikaisemmin mainittu lakiuudistus sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä sekä lainsäädännön saaminen sopimuksen mukaiseksi ovat ratifioinnin edellytyksenä. (Vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen ratifiointi vietävä loppuun mahdollisimman nopeasti 2015.)

Yleissopimuksen tullessa voimaan tulee Suomen raportoida vammaisten henkilöiden tilanteesta kerätty tieto komitealle, joka valvoo yleissopimusta. Yleissopimuksen ratifioinnin myötä vammaiset henkilöt saavat Suomessakin käyttöönsä yksilövalitusmekanismin. (Mahlamäki 2015, 3.)

4 Kehitysvammaisten asuminen

Keskityn tässä luvussa tarkastelemaan aikuisuutta kehitysvammaisen näkökulmasta, sekä avo-
huollon palveluiden autettua asumista, sillä nämä ovat tutkimuskohteeni kannalta olennaisia
teemoja.

Sosiaalihuoltolaissa on säädetty asumispalvelujen järjestämisestä henkilöille, jotka tarvitsevat
apua tai tukea asumisessa tai asumisen järjestämisessä erityisestä syystä johtuen. Tuettu
asuminen, palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen ovat sosiaalihuoltolain nojalla jär-
jestettäviä asumispalveluja. (Asuminen 2016 a.)

Mikäli vaikeavammaisen henkilö ei saa hänelle soveltuvia ja riittäviä palveluja sosiaalihuolto-
lain perusteella, sovelletaan silloin asumispalvelujen järjestämisessä vammaispalvelulakia ja
kehitysvammalakia. Vammaispalveluasetus velvoittaa kuntia järjestämään palveluasumista
vaikeavammaisille henkilöille, jos hän vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee palvelua sel-
vitäkseen tavanomaisista elämäntoiminnoista. (Asuminen 2016 a.) Kehitysvammalaissa on kui-
tenkin säädetty oikeudesta asumispalveluihin myös henkilöille, jotka eivät ole vaikeavammai-
sia, mutta kaipaavat asumisessaan tukea ja apua. (Asuminen 2016 b.)

Kunnat vastaavat asumispalveluiden riittävydestä ja niiden laadusta. Asumispalveluiden tuot-
tajina voivat toimia kunnan lisäksi kuntayhtymät ja yksityiset palveluntuottajat. Asumispalve-
luita järjestettäessä on huomioitava kehitysvammalain tarkoitus edistää henkilön päivittäisistä
toiminnoista suoriutumista, yhteiskuntaan sopeutumista, omintakeista toimeentuloa, sekä
turvata hoito ja huolenpito. (Asuminen 2016 b.)

Asumispalveluista ja muista asiakkaan tarvitsemista avusta, tuesta ja palveluista, jotka tuke-
vat yhteiskunnan yhdenvertaista jäsenyyttä, laaditaan palvelusuunnitelma. Palvelusuunnittelu
pyrkii etsimään mahdollisimman tavanomaisia ratkaisuja, jotka vastaavat asiakkaan ikä- ja
elämänvaihetta. Kehitysvammaisten palvelutarpeisiin vastaavat suurilta osin koko väestölle
tarkoitettut palvelut, mutta usein niiden rinnalle kaivataan vammaispalvelujen tarjoamia pal-
veluita. (Seppälä 2015.)

Erityishuoltona järjestetään palvelut, joihin henkilö on kehitysvammalain mukaan oikeutettu.
Jokaiselle henkilölle, joka tarvitsee erityishuoltoa, laaditaan yksilöllinen erityishuolto-
ohjelma. Se sisältää erityishuollon yksilölliset palvelut ja tukitoimet ja niiden toteuttamista-
vat. Esimerkkejä erityishuoltona annettavista palveluista ovat työ- ja päivätoiminta, sekä
asumisen tukipalvelut. (Erityishuolto-ohjelma 2016.)

Asiakaslain mukaan sosiaalihuollon toteuttaminen edellyttää että asiakkaan toivomukset, mielipide, yksilölliset tarpeet ja etu on otettu huomioon. Asiakkaalla on oikeus vaikuttaa ja osallistua palvelujensa suunnittelemiseen ja toteuttamiseen. Niissä tapauksissa, joissa asiakas ei itse kykene ilmaisemaan omaa tahtoaan, on se selvitettävä yhdessä hänen omaisensa, muun läheisen henkilön tai laillisen edustajansa kanssa. (Seppälä 2015.)

4.1 Aikuisuus - kohti itsenäistä ja hyvää elämää

Aikuistumiseen liitetään usein ajatus lapsuudenkodista pois muuttamisesta, itsenäisyydestä ja itsemääräämisoikeudesta. Oma koti on mahdollisuus elää itsenäistä aikuiselämää ja etenkin kehitysvammaisten elämässä oma asunto on tärkeässä roolissa. Myönteisestä kehityssuunnasta huolimatta vielä nykyäänkin kehitysvammaiset ovat keskimääräistä vähemmän osallisina koulutuksessa, työelämässä ja kodin ulkopuolisessa vapaa-ajan vietossa. Näistä seikoista johtuen omassa asunnossa vietetään suuri osa ajasta, jolloin tarkoituksenmukaisen asumismuodon löytämisen tärkeys korostuu. (Malm ym. 2006, 400-401.)

Ikätason mukainen kohtelu ja elämisen malli ovat kehitysvammaisten aikuistumisen tukemisen lähtökohtia. Päivittäisistä toiminnoista selviämisen harjoittelu ja aikuiskasvatus voivat helpottaa itsenäistä asumista ja omien asioiden hoitamista. (Malm ym. 2006, 402.) Suunnitelmallisella ja tavoitteellisella aikuiskasvatuksella voidaan parhaiten tukea kehitysvammaisten hyvää elämää. Elämänhallinnan lisäämisen tärkeimpänä keinona nähdään osallistuminen arjen toimintoihin. Hyvä arki koostuu sosiaalisesti merkityksellisestä ja turvallisesta elämänrytmistä, sekä mielekkästä tekemisestä. Elämänlaatuun vaikuttavat keskeisesti asuminen, yhteisössä toimiminen, työ, päivätoiminta, harrastukset ja vapaa-aika. Henkilöstön tai avustajien riittävyys ja taito nähdä kehitysvammaisen omia elämänvalintoja tekevänä yksilönä ovat tutkimuksen mukaan asumisen laatua selittäviä tekijöitä. Huolimatta aikuisten kehitysvammaisten tarvitsemasta psyykkisestä tuesta ja avusta käytännön kysymyksissä, tulisi löytää tasapaino välttämättömän riippuvuuden ja mahdollisimman suuren itsenäisyyden välillä. Suoriutuminen mahdollisimman itsenäisesti jokapäiväisessä elämässä ja sisäinen itsenäisyys voivat toteutua valinnan ja päätöksenteon mahdollisuuksien, ihmissuhteiden solmimisen, omaan ympäristöön vaikuttamisen, kokemusmaailman laajentamisen ja aikuisidentiteetin rakentumisen myötä. (Kaski ym. 2009, 175, 222-223.)

Edellisessä luvussa esitelty YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimus käsittelee myös vammaisten asumista. Sopimuksen 19. artiklan mukaan vammaisella on oikeus valita asuinpaikkansa, asumismuotonsa ja se kenen kanssa hän haluaa asua. (Viitala, Wiinikka & Åkerblom 2007, 9-10.)

Kehitysvammaisten kohdalla itsenäistymisessä ja kotoa pois muuttamisessa on havaittu esteitä. Suurimpia esteitä ovat puutteet sopivissa asumisratkaisuisissa ja tukijärjestelmissä, sekä kehitysvammaisen ja tämän vanhempien välinen molemminpuolinen riippuvuus. Kehitysvammaisen asumista suunniteltaessa ja valittaessa tärkeänä nähdään yksilöllinen arviointi ja joustavan ja muuttuviin tarpeisiin vastaavan tuen järjestäminen. (Viitala ym. 2007, 14-15.)

4.2 Autettu asuminen

Autettu asuminen on avohuollon yksi asumismuoto. Autettu asuminen vastaa kehitysvammaisten tarpeeseen ympärivuorokautisesti läsnä olevasta henkilökunnasta. Asumispalveluihin sisältyvät tarvittava tuki koskien asumista ja hoivaa sekä ohjaus lähipalvelujen käytössä. (Kaski ym. 2009, 174.) Autetulla asumisella pyritään tarjoamaan yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaan ja harjoitella asumisen taitoja kodinomaisessa ympäristössä paljon tukea kaipaaville henkilöille. (Autettu asuminen 2016.)

Autettu asuminen järjestetään usein ryhmämuotoisena esimerkiksi asumispalveluyksiköissä. Tällainen ryhmämuotoinen asumisjärjestely on viime aikoina saanut osakseen kritiikkiä, sillä pelkkään diagnoosiin perustuvaa asumismuodon valintaa ei nähdä perusteltuna. Ryhmässä asuminen ei välttämättä ole kaikille ihanteellisin tapa asua. Vuoden 2014 lopussa autettua asumista tarjottiin 7145 asiakkaalle. (Asuminen ryhmässä 2015.)

Asumisen lähtökohtana on järjestää henkilölle sellainen asunto, joka vastaa hänen tarpeitaan. Asunnoksi käsitetään tila, josta löytyvät asuinhuone, wc-tilat ja keittiö. Asumispalveluyksikössä asukkaan tiloiksi eivät lukeudu henkilökunnan käytössä olevat tilat, vaan nämä kuuluvat palvelutiloihin. Kehitysvammalain ja vammaispalvelulain nojalla järjestetty palveluasuminen ei maksa käyttäjälleen, mutta asukkaat maksavat muista elämään kuuluvista kustannuksista, kuten ruokakustannuksista. (Asuminen 2016 a.)

4.3 Asumispalveluiden laatusuositus

Vammaisten asumisen ja asumispalvelujen kehittämisen tueksi on laadittu laatusuositus. Laatusuositus perustuu tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen ja sen lähtökohtia ovat asiakaslähtöisyys ja asumisen monimuotoisuus. Asunto-, rakennus-, ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyöllä vaikutetaan siihen, että rakenteellinen ja toiminnallinen esteettömyys toteutuu. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2015.)

Laatusuositus on ajateltu ensisijaisesti kunnan johdon, luottamushenkilöiden ja johtavien viranhaltijoiden käytettäväksi tukemaan päätöksentekoa. Suositus pyrkii tukemaan myös palveluja toteuttavan henkilöstön toimintaa. Laatusuositus ei ole oikeudellisesti sitova, mutta suo-

situsta toivotaan käytettävän suunniteltaessa palvelujen järjestämistä. (Hyssälä & Parjanne 2003, 5.)

Laatusuositus sisältää viisi osaa. Ensimmäiseksi osaksi Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen kuntaliitto ovat eritelleet sen, että vammaisten ihmisten asumisen tarpeet otetaan mukaan kuntasuunnitelmaan. Ensimmäinen osa tavoittelee sitä, että vammaisten henkilöiden asumisen näkökulma on otettu osaksi kunnan päätöksentekoa, suunnittelua ja toimintaa. Suunnitelmissa tulisi ottaa huomioon vammaisuuteen liittyvät seikat ja aktiivisesti ehkäistä ja poistaa esteitä vammaisten ihmisten yhteiskunnalliseen osallistumiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen kuntaliitto 2003, 3,14.) Toinen osa koskee esteettömäksi ja toimivaksi rakennettua ympäristöä. Esteettömyys tulisi laatusuosituksen mukaan ottaa huomioon kaavoituksessa ja rakennusten suunnittelussa. Hyvin suunniteltu ja rakennettu ympäristö antaa mahdollisuuden yhdenvertaiseen toimimiseen. Sen avulla olisi mahdollista välttyä myös tarvittavien muutostöiden tekemisestä aiheutuvilta kustannuksilta. Kolmantena suosituksessa käsitellään esteettömien ja toimivien asuntojen riittävyttä. Kunnan asuntotarpeita kartoittaessa tulisi huomioida vanhempiensa luona asuvat vammaisten henkilöt, kehitysvammalaitoksissa, sairaaloissa tai muissa laitoksissa asunnon puutteen vuoksi olevat henkilöt. Näin pystyttäisiin varautumaan tulevaisuuden tarpeisiin. Jotta yhdenvertaisuus toteutuisi, tulee vammaisilla ihmisillä olla myös asuntojen osalta mahdollisuus asua muun väestön keskellä, sekä vaihtaa niin asuntoa, kuin asuinpaikkakuntaansa. Neljäs osa tavoittelee yleisten palveluiden saavutettavuutta kaikille. Palveluiden sujuvuudessa tulisi huomioida esteetön ja saavutettava palveluympäristö, sekä palvelutilanteissa tapahtuva vuorovaikutus. Tärkeää olisi varmistaa, että asiakasta kuunnellaan ja hän saa palvelua ymmärrettävästi tarvittaessa tulkkauksen tai muiden kommunikointikeinojen avuin. Viimeisenä seikkana laatusuosituksessa pyritään yhdenvertaisuuteen yksilöllisillä palveluilla. Yksilöllisiä tukitoimenpiteitä ja palveluja tarvitaan joustavien ja saavutettavien yleisten palveluiden rinnalle, jotta kaikkien vammaisten toimintaedellytyksiä voidaan parantaa. Asumiseen liittyviä palveluita suunniteltaessa ensiarvoisen tärkeää on huomioida asukkaiden elämäntilanne ja yksilölliset tarpeet. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2015.)

5 Aiemmin tutkittua

Tutkimuksen aihetta on tutkittu aiemmin esimerkiksi Valviran teettämässä selvityksessä. Aluehallintovirastojen kanssa yhteistyössä tehdyssä selvityksessä tarkasteltiin itsemääräämisoikeuden toteutumista sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa, kuten vammaisten asumispalveluissa. Lähtökohtana oli selvittää kirjallisen aineiston perusteella, että millaisia menettelytapoja ja käytänteitä toimintayksiköissä oli käytössä itsemääräämisoikeutta koskien. Raportissa kerrotaan itsemääräämisoikeuden toteutumisen valvonnan toteutuksesta, tuloksista ja niiden perusteella tehdyistä toimenpiteistä. Selvityksessä todetaan itsemääräämisoikeuden toteutumisen valvonnan toteutuksesta, tuloksista ja niiden perusteella tehdyistä toimenpiteistä. Selvityksessä todetaan itsemääräämisoikeuden toteutumisen valvonnan toteutuksesta, tuloksista ja niiden perusteella tehdyistä toimenpiteistä. Selvityksessä todetaan itsemääräämisoikeuden toteutumisen valvonnan toteutuksesta, tuloksista ja niiden perusteella tehdyistä toimenpiteistä.

oikeuden rajoittamiseen liittyvän epäselvyyttä johtuen lainsäädännön tulkinnanvaraisuudesta sekä vaikeudesta vetää raja hoitotoimien ja rajoittamistoimenpiteiden välille. Selvityksestä käy ilmi, että ongelmat itsemääräämisoikeuden toteutumisessa johtuvat osittain yksiköiden toimintakulttuureista. Hyvä johtaminen, koulutettu, hyvin perehdytetty ja riittävä henkilökunta mainitaan toimintakulttuurin muutoksen ja rajoittamistoimenpiteiden vähentämisen kannalta merkittävänä seikkoina. (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto 2013, 6, 70-71.)

Käynnissä on Kynnys ry:n hallinnoima Vammaisten ihmisoikeudet asumisessa - projekti (VIA-projekti 2011-2017). Projektin tavoitteena on parantaa vammaisten ihmisten oloja asumisyksiköissä konkreettisin keinoin sekä huomioida tarkastelussa seikat, jotka usein jäävät huomiotta. Projekti pyrkii myös luomaan vertaisarviointijärjestelmän ja kehittämään ihmisoikeuskriteeristön vammaisten henkilöiden asumiseen. (Projekti 2016.)

Projektissa kartoitetaan haastatteluin ja havainnoiden ihmisoikeuksien tilaa asumisyksiköissä. Vammaisten asumispalveluita tuottavat tahot voivat ihmisoikeuksien toteutumista selvittääkseen ja asumisyksikön omaoikeuksia tukeakseen tilata VIA-projektin kartoituksen. (Tavoitteet 2016.)

Eskoon tuki- ja osaamiskeskus seuraa asiakastyytyvyyttä ja - tyytymättömyyttä. Palautteen saamiseksi käytössä on useita menettelyitä. Saatu palaute asiakkailta, heidän läheisiltään tai muilta yhteistyökumppaneilta kirjataan ylös henkilökunnan toimesta. Asiakaskyselyitä tehdään kuntayhtymässä säännöllisesti, 2-3 vuoden välein. Asiakkaita ja heidän läheisiään kuullaan käyttäen erilaisia toimenpiteitä. Näitä ovat aktiivinen yhteydenpito läheisten kanssa, tasalaatuinen palvelu, asiakasneuvoston kokoukset, kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen esimerkiksi henkilökuntahaastatteluissa sekä asiakaspalautteen kerääminen ja tulosten hyödyntäminen. Kuulluksi tulemiseen ja itsemääräämisoikeuteen liittyen toimenpiteenä asiakkaan nähden olevan aktiivinen osapuoli omiin asioihinsa liittyvissä suunnitelmissa. Tämän tueksi kuntayhtymän käytössä on tuettu päätöksenteko, yksilökeskeisen elämänsuunnittelun työvälineet ja aktiivinen tuki. (Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä 2014, 5,11.)

Se, että kyselyitä tehdään, liittyy tarjottavien palveluiden laatuun. Kyselyiden pohjalta kehittämistarpeet nousevat esiin, jolloin niihin on mahdollista tarttua ja parantaa palveluiden laatua. Asiakaskyselyiden tekeminen on näin ollen osa laatutyötä, johon myös laatusertifikaatti omalta osaltaan velvoittaa. Asiakaskyselyissä on yleensä ollut mukana itsemääräämisoikeusnäkökulma. Asumispalveluiden Itsemääräämisoikeutta on viimeksi tutkittu huhtikuussa 2016 Kehitysvammaisten palvelusäätiön toimesta kyselyllä koskien asenteita ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. (Anonymous 2016.)

6 Tutkimuskysymykset ja hypoteesi

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää miten kyseisen kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asiakkaat kuvaavat kokemuksiaan itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoittamisesta sekä miten he kuvailevat asumistyytyväisyyttään. Näihin tutkimuskysymyksiin pyrin saamaan vastauksen seuraaviin teemoihin nojaten:

- Millaisia kokemuksia kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asiakkailla on itsemääräämisoikeudesta
- Millaisia kokemuksia kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asiakkailla on itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta
- Millaisia kokemuksia kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asiakkailla on asumistyytyväisyydestä
- Millaisia toiveita kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asiakkailla on koskien asumista

Näihin kysymyksiin vastauksia saadakseni päädyin tutkielmassani käyttämään teemahaastattelua. Teemahaastattelu antaa haastateltaville mahdollisuuden kertoa aihepiiristä mahdollisimman vapaasti, omin sanoin. Pidän tärkeänä sitä, että haastateltavat saivat kertoa kokemuksistaan ja ajatuksistaan ilman, että vastauksia rajoitettaisiin vastausvaihtoehdoilla tai tarkoilla kysymyksillä. Oletuksena haastattelumetodia valittaessa oli, että teemahaastattelulla olisi mahdollista välttää ”kyllä” ja ”ei” vastauksia ja päästä lähemmäksi tutkittavaa aihetta ja haastateltavien aitoja tunteja. Oletuksena oli myös, että keskustelunomaisella haastattelumenetelmällä asia voidaan tuoda haastateltaville helpommin ymmärrettäväksi ja tarvittaessa vastauksia voidaan tarkentaa lisäkysymyksin. Oletuksena oli, että haastateltavilla on oma-kohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä tutkielman aiheesta. Teemahaastattelurunkoa hahmotellessa oletin, että haastateltavilla luultavasti on itsemääräämisoikeuden rajoittamisen kokemuksia johtuen autetusta asumismuodosta ja kehitysvammaisten mahdollisesti alentuneesta kyvystä tehdä itsenäisiä päätöksiä.

7 Tutkimuksen toteutus ja toimintaympäristö

Haastattelin tutkimukseeni neljää kehitysvammaisille tarkoitettua avohuollon asumispalveluyksikön asiakasta. Asiakkaat olivat tuki- ja osaamiskeskus Eskoon erästä asumispalveluyksiköstä Seinäjoen seudulla. Haastateltavat olivat aikuisia ja heistä kolme oli miehiä ja yksi nainen.

Tuki- ja osaamiskeskus Eskoo on sosiaalihuollon erityispalveluja tarjoava kuntayhtymä. Eskoo toimii Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa käsittäen näin 32 kuntaa. Vammaisten

erityishuollolla pyritään Eskoossa parantamaan vammaisen ihmisen päivittäisistä toiminnoista suoriutumista, itsenäistä toimeentuloa ja yhteiskuntaan sopeutumista sekä turvaamaan tarvittava hoito ja huolenpito. (Elävää elämää tiedolla, tunteella ja tuella 2016.)

Haastateltavien kanssa sovittiin tapaaminen, jossa haastateltaville kerrottiin tutkimukseen osallistumisesta, tutkimuksen tarkoituksesta, toteutustavasta ja painotettiin osallistumisen vapaaehtoisuutta. Sovin haastateltavien kanssa haastatteluista etukäteen ja heiltä saatiin suullinen suostumus. Haastatteluista informoin myös haastateltavien läheisiä kirjeitse (Liite 2). Kerroin haastateltavien läheisille tutkimukseen osallistumisesta ja sen tarkoituksesta. Kaikki läheiset olivat myötämielisiä haastateltavien osallistumisesta tutkimukseen. Sopivasta haastatteluajankohdasta sovoin yhdessä haastateltavieni kanssa. Haastattelut toteutettiin haastateltavien kanssa sovituksessa paikassa, joka jokaisen haastateltavan kohdalla oli heidän oma asuntonsa. Vielä haastattelutilanteessa haastateltavien kanssa kerrattiin edellä mainitut tutkimukseen liittyvät seikat ja varmistettiin vielä heidän halukkuutensa osallistua haastatteluun. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoitua teemahaastattelu-menetelmää käyttäen. Haastattelut toteutettiin mahdollisimman vapaasti ja keskustelunuomaisesti käyden läpi ennalta sovittuja teemoja; kokemuksia asumistyytyväisyydestä, asumista koskevia toiveita, kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoittamisesta. Haastattelun tukena käytettiin tarvittaessa teemahaastattelurunkoa. Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne litteroitiin, analysoitiin ja hävitettiin.

Kävin haastateltavieni kanssa useaan otteeseen läpi tutkimukseen osallistumiseen liittyvät asiat ja painotin osallistumisen vapaaehtoisuutta. Näin asioiden tarkan selittämisen ja valinnanvapauden korostamisen eettisesti tärkeänä asiana etenkin, kun kohderyhmänä olivat kehitysvammaiset henkilöt. Yksilönsuojan turvaamiseksi tutkimuksessa ei käy ilmi asumispalveluyksikön tai haastateltavien nimiä, vaan tarvittaessa käytetään peitenimiä.

7.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu

Laadullinen tutkimus voidaan käsittää prosessina. Siinä aineistonkeruun välineenä toimii tutkija. Tällöin aineistoon liittyvät tulkinnat ja näkökulmat kehittyvät tutkimusprosessin aikana tutkijan tietoisuudessa. Laadullisessa tutkimuksessa sen etenemisen eri vaiheita ei välttämättä pystytä selkeästi erittelemään, vaan ratkaisut tutkimustehtävää ja aineistonkeruuta koskien voivat muotoutua hiljalleen tutkimuksen mukana. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on, että tutkittavan ilmiön arvoitus avautuu ja tutkimusmenetelmälliset valinnat täsmentyvät tutkittavaa kohdetta lähelle vievien aineistonkeruumenetelmien avulla. (Kiviniemi 2015, 74.) Laadullisessa tutkimuksessa arvoituksen ratkaisemisella tarkoitetaan merkitystulkinnan tekemistä tutkittavasta ilmiöstä käytettävien vihjeiden ja tuotettujen johtolankojen pohjalta. (Alasuutari 2011, 44).

Laadullisessa tutkimuksessa ei aina ole kyse etukäteen tutustutun teorian testauksesta, vaan pikemminkin tutkittavan kohteen vähitellen tapahtuvasta käsitteellistämisestä. Laadullista tutkimusta tehdessä, käytännöstä nousevat näkökulmat ovat vuorovaikutuksessa teoreettisiin näkökulmiin. Tutkimusta tehdessä kentältä esiin nousevat ajatukset voivat tuottaa tarkasteltavasta kohteesta uutta teoriaa ja toisaalta tutkijan mielenkiinto voi ajautua teoreettisten olettamusten mukaisesti vain tiettyihin seikkoihin. Laadullisessa tutkimuksessa tällaista vuorovaikutusta teorian kehittämisen ja aineistonkeruun välillä pidetään luontevana. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä pidetään myös intensiivistä tutkimuskenttään perehtymistä esimerkiksi pyrkimystä tuoda esiin kohderyhmän yksilöllisiä merkityksenantoja eri ilmiöille. (Kiviniemi 2015, 78-80.)

Aineiston keruuseen ja sen luonteeseen vaikuttavat tutkijan omat mielenkiinnon kohteet ja tarkastelussa käytetyt näkökulmat. Laadullinen aineisto ei sellaisenaan välitä todellisuutta, vaan se välittyy tutkijan tulkintojen ja tarkasteluperspektiivien kautta. Aineistonkeruussa tutkija voi rajata tutkittavaa aluetta omien tarkastelussa käytettyjen näkökulmien välityksellä. Rajaaminen auttaa tutkimuksen ytimen hahmottamisessa ja tutkijan näkökulman selkiyttämässä. Rajaamisella voidaan vaikuttaa myös siihen, minkä aineistosta nousevan pointin tutkija haluaa nostaa tarkastelussaan esille. Laadullisessa tutkimuksessa tällainen tutkimusasetelmia koskeva rajaaminen nähdään välttämättömänä, sillä kaikkea kerättyä aineistoa ei nähdä mielekkäänä sisällyttää lopulliseen tutkimusraporttiin. (Kiviniemi 2015, 77.)

Teemahaastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen aineiston keruutapa. Teemahaastattelun voidaan katsoa olevan tutkijan aloitteesta tapahtuvaa vuorovaikutteista keskustelua, jonka avulla pyritään selvittämään haastateltavilta ne asiat, jotka liittyvät tutkimuksen aihepiiriin. Teemahaastattelussa on etukäteen mietityt aihepiirit eli teema-alueet. Tarkkojen kysymysten sijaan teemahaastattelussa käydään läpi teema-alueet, joiden järjestys ja niihin syventyminen voivat vaihdella haastattelujen välillä. (Eskola & Vastamäki 2015, 27-29.) Puolistrukturoidun teemahaastattelusta tekee juuri se, että aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat. Siitä puuttuvat strukturoidulle haastattelulle ominaiset piirteet, kuten kysymysten järjestys ja tarkka muoto. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

7.2 Aineiston analysointi

Tutkielman aineiston analysoinnissa on käytetty teemoittelu-menetelmää. Teemoittelussa aineistosta tarkastellaan haastatteluissa useasti toistuvia piirteitä, jotka usein pohjautuvat lähtökohtateemoihin. Mahdollista on, että aineistoa läpi käydessä esiin nousee lähtökohtateemojen rinnalle myös uusia teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173.) Teemoittelussa aineistosta pyritään löytämään ja erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Sen

avulla aineistosta voidaan nostaa esille vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Tällöin tutkimustulosten voidaan katsoa palvelevan erilaisia käytännöllisiä intressejä. (Eskola & Suoranta 2000, 174, 179.)

Tutkija esittää aineistosta tulkintansa. Aineistoon voi tällöin liittää teoreettisia näkökulmia ja pohdintoja. Analyysin tehtävänä on saada aineisto tiivistettyyn ja jäsennettyyn muotoon siten, ettei olennaisia asioita suljeta pois. (Eskola 2015, 195-196.)

Tutkimuksessani litteroin haastattelut, jonka jälkeen järjestin aineiston teemoittain. Aineiston järjestämisessä käytin apuna koodausta eri värejä käyttäen, joka helpotti poimimaan eri teemoihin liittyviä kohtia. Aineiston läpi käymisen ja järjestämisen avulla pystyin hahmottamaan haastatteluissa esiin nousseet teemat, jotka pohjautuivat lähtökohtaisiin teemoihini: Kehitysvammaisten kokemuksiin itsemääräämisoikeudesta, kehitysvammaisten kokemuksiin itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta, kehitysvammaisten kokemuksiin asumistyytyväisyydestä ja kehitysvammaisten toiveisiin koskien asumista.

8 Tutkimuksen tulokset

Analyysin myötä aineistosta ei noussut esiin uusia teemoja ja aineiston sisältö vastasi edellä mainittuja teemoja. Täten nämä teemat muodostuivat lopullisiksi teemoiksi.

8.1 Kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeudesta

Haastateltavien kokemuksia itsemääräämisoikeudesta kartoitettiin kysymyksillä, jotka koskivat heidän päätösvaltaansa omista asioissa, mielipiteiden huomioimista sekä sitä minkälaisia päätöksiä haastateltavat kokivat saavansa tehdä. Näiden kysymysten avulla oli mahdollista saada selville kehitysvammaisten käsityksiä itsemääräämisoikeudesta ja sen toteutumisesta.

Itsemääräämisoikeus oli jokaiselle haastateltavalle käsitteenä vaikea. Tutkijan tarkennuksen ja kysymysten myötä haastateltavat pystyivät kuitenkin kertomaan omaan päätösvaltaansa koskevista asioista. Yksi haastateltavista liitti itsemääräämisoikeuden aikuisuuteen siten, että nyt aikuisena hänellä on oikeus päättää omista asioistaan.

Kaikki haastateltavat näkivät itsemääräämisoikeuden omassa elämässään näyttäytyvän vapautena päättää omista menemisistään. Itsemääräämisoikeuden ja omien päätöstentien paikkoina haastateltavat kuvailivat arkipäiväisiä valintatilanteita. Esille tulleita asioita olivat esimerkiksi vapaus päättää omasta ulkoisesta olemuksesta.

”Mä saan päättää asioista. Mä saan päättää minne mä meen, niinku että oonko mä lomalla täällä vai missä. Ja mä sain päättää, että mä sain leikkauttaa mun hiukset”

8.2 Kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta

Toista teemaa haastateltavia lähestyttiin kysymyksin, jotka pyrkivät tuomaan esille asioita, joista haastateltavat eivät voi itse päättää tai tilanteita joissa itsemääräämisoikeus ei toteudu. Haastateltavilta kysyttiin myös sitä, haluaisivatko he päättää näistä asioista itse.

Kolme haastateltavista toi esiin, etteivät saa itse päättää täysin omista raha-asioistaan, vaan rahankäyttöä rajoitetaan määrällisesti. Heistä kaksi näkivät tämän kuitenkin hyvänä asiana ja tunnustivat sen välttämättömyyden. Yksi haastateltavista olisi puolestaan toivonut, että saisi käyttöönsä enemmän rahaa, mutta oli kuitenkin tyytyväinen siihen, että pystyi itse päättämään siitä mihin rahansa käytti.

”Raha-asioista en saa ihan ite päättää... Mutta sillä tavalla hyvä, ku muuten tuhlaisin kaikki. Ja ku saan aina vähä rahaa, jos johonki niinku tarttee.”

Kaksi haastateltavista kertoi, että haluaisivat itse päättää nukkumaanmeno- ja heräämisajasta. Rajoittavana tekijänä nähtiin hiljaisuus ilta- ja yöaikaan, joka haastateltavan mukaan rajoitti hänen tahtoaan valvoa myöhään, etenkin viikonloppuisin. Heräämisestä kerrottiin, että ohjaajat herättävät aamuisin, vaikka ei haluaisi vielä silloin itse nousta.

Itsemääräämisoikeuden toteutumista rajoittavana ja oman päätösvallan ulottumattomissa olevana tilanteena yksi haastateltavista toi esiin sen, ettei voi itse vaikuttaa tarjottavaan ruokaan sen tullessa ruokalistan mukaan.

Yksi haastateltavista näki yhteisten sääntöjen rajoittavan hänen omaa tahtoaan siten, että tiskaamisen ja asunnon siivouksen oli sovittu hoidettavan tiettyinä päivinä. Haastateltava olisi tahtonut päättää itse siivouksen ajankohdan, mutta toisaalta hän kertoi ymmärtävänsä siivouksesta huolehtimisen tärkeyden.

8.3 Kehitysvammaisten kokemuksia asumistyytyväisyydestä

Asumistyytyväisyyden kokemuksiin pureuduttiin haastattelussa kysymällä haastateltavilta tyytyväisyydestä, viihtymisestä ja asioista, joiden he kokevat olevan hyvin tai huonosti asumisessaan.

Kaksi haastateltavista kertoi olevansa tyytyväisiä asumiseensa. Tyytyväisyyteen vaikuttavana asiana molemmat kertoivat ensimmäisenä sen, että asumisyksikön ohjaajat ovat mukavia. Molemmat näkivät ohjaajien tukevan heidän tyytyväisyyttään myös siten, että he saivat ohjaajilta apua aina niissä asioissa, missä tarvitsivat. Kaksi muuta haastateltavaa kertoivat myös olevansa pääsääntöisesti tyytyväisiä asumiseensa.

”Täällä on kyllä hyvä olla. Oon tota tyytyväinen siitä, että mulla on mukavat ohjaajat. Että tota... Ne on täällä aina, että jos mä tarviin jossain apua, niin sitte mä saan niiltä apua.”

Haastateltavista kaksi mainitsivat olevansa tyytyväisiä järjestettyihin vapaa-ajan aktiviteetteihin ja harrastusmahdollisuuksiin. Yksi haastateltava sanoi viihtyvänsä vapaa-ajallaan omassa asunnossaan viettäen omaa aikaa ja musiikkia kuunnellen. Yksi haastatelluista puolestaan kertoi, ettei järjestetyistä toiminnoista oikein mikään ole hänelle mieluisia ja että muualla kaupungissa voisi olla jotain, mutta hän ei ole niistä tietoinen.

Kaikki neljä haastateltavaa toivat esille, että ovat tyytymättömiä joiltain osin ryhmämuotoiseen asumiseen. Kolmen mainitsema syy oli se, että he kokivat oman rauhan puuttuvan toisten asukkaiden äänten kuuluessa omaan asuntoon. Tämän nähtiin haastateltavien mukaan häiritsevän esimerkiksi heidän päiväuniaan ja musiikin kuunteluaan. Melun kerrottiin aiheuttavan ärsyntymistä niin melun tuottajia kohtaan, että oman rauhan häiriintymisen vuoksi. Yksi haastateltava oli tyytymätön ryhmämuotoiseen asumiseen sen vuoksi, ettei henkilökohtaisesti pitänyt kaikista asuinnaapureistaan. Kaksi haastatelluista mainitsivat kuitenkin pitävänsä melusta aiheutuvasta häiriöstä huolimatta naapureistaan.

Yksi haastateltava kertoi, että asunnon sijainnilla ei muutoin ole niin väliä, mutta tämänhetkisessä asumisessa hän ei ole tyytyväinen julkisiin kulkuyhteyksiin. Haastateltava näki harvan linja-autoliikenteen huonona asiana, sillä matkaa keskustaan ei ole mielekästä taittaa kävelen.

8.4 Kehitysvammaisten toiveita koskien asumista

Asumista koskevia toiveita lähestyttiin kysymyksillä koskien asumisen ja asunnon muutostoi-veita ja kysymyksellä mitä haastateltavat haluaisivat olevan asumisessaan toisin.

Eniten toiveita haastatteluissa tuli koskien asumispalveluyksikön rakenteellisia muutoksia. Kolme haastatelluista toivoi muutosta siihen, ettei asuntoon kuuluisi muiden ääniä. Kaksi puolestaan toivoi voivansa asua itsenäisemmässä, omassa asunnossa. Toisaalta he kuitenkin toivat esille ajatuksia siitä olisiko se taloudellisesti mahdollista ja saisivatko he silloin apua tarvit-

semissaan asioissa. Toinen heistä kertoi, että nykyistä asuntoa ajatellen hän toivoisi sen olevan isompi.

Kaksi haastateltavista tahtoi asuntoihinsa kunnollisen keittiön, jossa olisi tilallisesti ja väli-neiden puolesta mahdollista tehdä itse ruokaa. Yksi toivoisi muutosta yksikön saunatilanteeseen ja toivoisi asumispalveluüksikköön kahta saunaa, jolloin miehille ja naisille olisi omat saunatilat. Yksi haastateltavista oli muutoin tyytyväinen nykyiseen tilanteeseen, mutta toivoi uusia tapetteja omaan asuntoonsa.

Asumispalveluüksikön yleisiä tiloja koskien yksi haastateltavista luonnehti niitä ”laitosmaisiksi” ja toivoisi tähän muutosta kodikkaampaan ja viihtyisämpään suuntaan. Haastateltavan näkemyksen mukaan hän toivoisi yleisiin tiloihin tuotavan viihtyisyyttä esimerkiksi kukin ja muin sisutusratkaisuin. Yhdessä haastattelussa toivottiin muutosta siihen, että asumispalveluüksikössä olisi mahdollista pitää omaa lemmikkiä.

9 Johtopäätökset

Itsemääräämisoikeus käsitteenä oli jokaiselle haastateltavalle vaikea. Tutkijan tarkentavien kysymysten ja käsitteen selittämisen myötä haastateltavat kuitenkin ymmärsivät itsemääräämisoikeuden tarkoittavan oikeutta tehdä itse omia päätöksiä. Itsemääräämisoikeuden katsottiin tarkoittavan etenkin vapautta päättää omista menemisistään. Muut haastateltavien esille tuomat päätöksenteko-mahdollisuudet koskivat arjessa tapahtuvia valintoja. Tästä voidaan päätellä, että haastateltavien elämässä itsemääräämisoikeuden toteutuminen on onnistunut arjen valintoina, mutta isoja elämää koskevia päätöksiä ei ehkä osattu nähdä koskevan omaa päätösvaltaa.

Haastateltavat kokivat itsemääräämisoikeuttaan rajoitettavan jonkin verran. Kolme haastateltavaa koki rahankäytön rajoittamisen asiana, joka ei ollut heidän omassa päätösvallassaan. Tästä huolimatta heistä kaksi näki sen kuitenkin hyvänä asiana ja toivat esille ymmärryksen kyseisen käytännön tarpeellisuudesta heidän kohdallaan. Osa koki asumispalveluüksikön yhteisten sääntöjen tai sopimusten olevan itsemääräämisoikeutta rajoittava tekijä. Tähän liittyvinä rajoitteina koettiin yhteisesti sovitut ajankohdat siivoustöille, hiljaisuus ilta- ja yöaikaan sekä heräämisajankohdasta sopiminen. Vaikka itsemääräämisoikeuden rajoittamista tulisi pyrkiä välttämään, yhteiset säännöt ovat yleisiä ja usein ehkä tarpeellisiakin ryhmämuotoisessa asumisessa esimerkiksi yleisen viihtyvyyden, toisten kunnioittamisen ja elämänhallinnallisten asioiden vuoksi. Vaikka itsemääräämisoikeutta rajoittavia asioita tuotiin esiin, mainitsi yksi haastateltavista, että rajoitteista huolimatta ei tahtoisi päättää itse nykyistä enempää asioistaan. Tästä voidaan ehkä päätellä, että yhteisten sääntöjen ja muiden rajoittavien tekijöiden tarkoitusperä ja tarpeellisuus oli ymmärretty, vaikka ne olisivatkin olleet ristiriidassa omien

halujen kanssa. Ryhmämuotoisesta asumisesta voidaan katsoa johtuvan myös ratkaisu tilata asiakkaiden ruoka keskuskeittiöltä ruokalistan mukaan, jonka yksi haastateltava näki rajoittavan omaa päätösvaltaa ruokaa koskien. Resursseista riippuen voisi olla mahdollista hoitaa ruokailuun liittyvät asiat myös yksilöllisemmin.

Itsemääräämisoikeuden toteutumista kehitysvammaisten kohdalla voitaisiin parantaa tietoisuuden lisäämisellä itsemääräämisoikeutta ja omaa päätösvaltaa koskien. Arjessa ja arjen ulkopuolella voi olla paljon asioita, joita kehitysvammaisen ei välttämättä tietämättömyytensä vuoksi osaa edes pyytää tai vaatia. Haastatteluiden myötä oli tärkeä huomata, että katkeruuden sijaan haastateltavat tuntuivat ymmärtävän itsemääräämisoikeuden rajoittamisen syyt ja niiden olevan joissain tilanteissa omalla kohdalla hyvä ja välttämätön asia. Rajoitustoimenpiteitä voitaisiin kuitenkin vähentää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista vahvistaa tietoisuuden lisäämisellä ja tarvittavalla tuella päätöksenteossa. Kyky tehdä omia päätöksiä voisi vaikuttaa niin asiakkaiden hyvinvointiin kuin henkilökunnan kuormitukseen. Yksilön kyky tehdä omia valintoja ja ymmärtää niitä seuraavat vastuukysymykset voisivat ainakin osittain mahdollistaa rajoitustoimenpiteiden tarpeettomuuden.

Asumiseen kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä, tai pääsääntöisesti tyytyväisiä. Tyytyväisyyttä tukevana tekijänä mainittiin mukavat ohjaajat ja heiltä avun saaminen aina tarvittaessa. Autetussa asumisessa, jossa henkilökunta on läsnä ympäri vuorokauden, ohjaajien merkitys korostuu. Ohjaajat ovat asiakkaiden elämässä tiiviisti läsnä, joten on tärkeää että asiakkaat kokevat saavansa heiltä tarvittavan avun. Vaikka ohjaajien tehtävänä ei aina ole olla pelkästään pelkkiä mukavia ihmisiä, niin pidän tätä tärkeänä kokemuksena. Karkeana johtopäätöksenä, omiinkin kokemuksiin nojaten, asukkaiden on ehkä helpompi tuoda myös vaikeita asioita esille mukaville ihmisille. Asumistyytyväisyyttä käsiteltäessä haastateltavista kolme toi esille hyvät harrastusmahdollisuudet ja mielekkään tekemisen vapaa-ajalla. Mielekkään harrastuksen ja tekemisen löytäminen voidaan katsoa tukevan tyytyväisyyttä ja hyvinvointia.

Tyytymättömyyttä asumisessa ilmeni ryhmämuotoiseen asumisjärjestelyyn. Siihen liittyen eniten haastateltavia harmitti asuntoihin kuuluva muista asiakkaista johtuva melu. Tämän katsottiin vaikuttavan asumistyytyväisyyteen negatiivisesti siten, että omaa rauhaa ei ollut ja melu rajoitti omaa elämää esimerkiksi päiväunien ja musiikin kuuntelun mielekkyyden osalta. Muut asiakkaat aiheuttivat melun myötä haastateltaville ärsyyntymistä. Yksi haastateltava puolestaan sanoi, ettei pidä kaikista asuinnaapureistaan. Tässä kohtaa voidaan pohtia aikaisemmin tutkimuksessa mainittua YK:n yleissopimuksen 19. artiklaa, jonka mukaan vammaisella on oikeus valita asuinpaikkansa, asumismuotonsa ja se kenen kanssa hän haluaa asua.

Asumiseen liittyvien toiveiden pohjalta voidaan tehdä johtopäätös, että toiveiden täyttymisen myötä asumistyytyväisyys parantuisi. Haastateltavien toiveet koskivat lähinnä rakenteellisia

muutoksia. Kolme haastateltavaa toivoi muutosta asuntoon kuuluvaan meluun. Tämä haastateltavien toive voitaisiin ilmaista toiveena paremmasta äänieristyksestä. Osa haastateltavista toivoi isompaa asuntoa, tilallisesti ja välineellisesti parempaa keittiötä tai erillisiä saunatiloja miehille ja naisille. Yksi toivoi muutosta asuntonsa seinäpintoihin ja yksi yleisten tilojen yleisilmeeseen. Oman lemmikin ottamisen toivottiin olevan mahdollista asumispalveluyksikössä. Haastateltavien toiveet antavat tärkeää tietoa kehittämistarpeista ja ovat huomionarvoisia. Se, että haastateltavien toiveet olivat lähinnä rakenteellisia tai rakennukseen liittyviä voidaan toisaalta katsoa olevan hyvä asia. Yhtään rakenteellisten ongelmakohtien vaikutusta tyytyväisyyteen vähättelemättä, voidaan haastateltavien ajatella ehkä olevan muutoin elämään näin tyytyväisiä, että tyytyväisyyden lisääminen vaatisi vain rakennukseen liittyviä muutoksia.

10 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kyseisessä opinnäytetyössä teemahaastattelu tukee tutkimuksen luotettavuutta. Kun kohde-ryhmänä olivat kehitysvammaiset henkilöt, antaa teemahaastattelu mahdollisuuden esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä ja tarkennuksia. Näin voidaan varmistaa paremmin se, että haastateltava ymmärtää kysymyksen ja käsiteltävän aiheen. Muulla menetelmällä, kuin haastatteleamalla kerätyssä aineistossa olisi voinut olla suurempi riski esimerkiksi kysymysten väärinymmärrykseen. Teemahaastattelu antaa tutkijalle myös mahdollisuuden reagoida haastateltavan vastauksiin ja näin ollen varmistaa myös sen, ymmärsikö tutkija oikein sen, mitä haastateltava halusi sanoa.

Haastatteluissa aihe oli rajattu teemojen ympärille ja aineisto vastasi hyvin tutkimuksen tavoitteita. Aineiston analysointivaiheessa ei jätetty mitään tutkimuksen kannalta olennaista tarkastelun ulkopuolelle. Tutkimuksen tuloksia esitellessä on käytetty suoria sitaatteja haastatteluista, jotta asiakkaiden ääni kuuluisi tekstissä, eikä se ilmentäisi vain tutkijan tulkintoja.

Tutkimukselle myönnettiin tutkimuslupa, jonka jälkeen tutkimus aloitettiin. Näin selkeän ja hyvän informoimisen eettisesti tärkeänä asiana. Haastateltavien kanssa tavattiin useamman kerran käyden läpi tutkimukseen liittyviä asioita ja painotettiin siihen osallistumisen vapaaehtoisuutta. Haastateltavat ymmärsivät osallistuvansa tutkimukseen ja halusivat olla siinä mukana. Haastateltavien suullisen luvan lisäksi halusin lähestyä aiheella myös heidän läheisiään. Kirjeessä kerroin läheisille tutkimuksesta ja heidän läheisensä osallistumisesta siihen. Kaikki läheiset näyttivät vihreää valoa sille, että heidän läheisensä osallistuminen tutkimukseeni sopi heille. Haastateltavien ja heidän läheistensä myötämielisyydestä huolimatta varmistin vielä haastattelutilanteessa haastateltavien halukkuuden osallistua. Yksityisyyden suojaamiseksi opinnäytetyössäni ei käy ilmi asumispalveluyksikön, tai haastateltavien nimiä. Myös nä-

mä seikat tuotiin esille haastateltaville, läheisille ja yhteistyökumppanille. Tutkimusta varten äänitetyt haastattelut säilytettiin tutkimuksen ajan turvallisessa paikassa ja tämän jälkeen aineisto hävitettiin.

11 Pohdinta

Opinnäytetyöni aihe valikoitui työelämän yhteistyökumppanin esille tuomasta tarpeesta. Asukaskyselyitä tehdään säännöllisin väliajoin ja lähtiessäni työstämään opinnäytetyötäni oli jälleen tämän aika. Asukaskyselyn aiheeksi rajattiin yhteistyökumppanin toiveiden ja omien intressieni pohjalta asumistyytyväisyys ja itsemääräämisoikeus. Asumistyytyväisyyden kartoittamisella voidaan saada arvokasta tietoa asiakkaiden tyytyväisyyden ja hyvinvoinnin kannalta sekä sen avulla voidaan löytää mahdollisia kehittämiskohtia, jotta palvelut vastaisivat entistä paremmin palvelujen käyttäjien tarpeita.

Henkilökohtaisesti minulle oli tärkeää suorittaa tiedonkeruu juuri teemahaastattelumenetelmällä. Pidin tärkeänä sitä, että asiakas kohdataan ja annetaan hänelle mahdollisuus kertoa kyseisistä teemoista juuri niin kuin hän asiat kokee ja haluaa ilmaista. Haastatteluun osallistuneet asiakkaat olivat kaikki myötämielisiä ja innokkaita tutkimukseen osallistumisesta. Haastattelut onnistuivat hyvin. Pyrin haastattelutilanteessa välttämään tarkennuksia ja kysymyksiä tehdessäni johdattelemista ja mielestäni tämä onnistuikin. Halusin tavoittaa juuri sen haastateltavan aidon ja oman ajatuksen. Haastatteluissa pysyttiin hyvin itse aiheessa ja haastattelut olivatkin melko tiiviitä. En kuitenkaan halunnut painostaa tai kaivaa haastateltavista väkisin lisää näkemyksiä enemmän aineistoa saadakseni, vaan halusin kunnioittaa sitä mitä he itse halusivat aiheesta kertoa ja milloin he näkivät kertoneensa kaiken haluamansa kyseisestä aiheesta.

Opinnäytetyössäni käsitellyistä aiheista pohdin omaa mielipidettäni. Kehitysvamma-ala on tällä hetkelle muutosten pyörteissä ja oman kannan löytäminen heiluu tuulessa. Mielestäni on erittäin tärkeää, että Suomi ja muu maailma ovat viimein nostaneet esille kehitysvammaisten oikeudet ja heidän oikeutensa olla yhtäläillä olemassa kuin muukin väestö. Viimein ollaan ottamassa askelia kehitysvammaisten eristämisestä kohti yhteisöllisempää yhteiskuntaa. Ainakin paperilla asiat kuulostavat hyvältä. Pohdin kuitenkin, että kuinka nämä asiat tulevat näyttämään käytännössä. Esimerkkinä YK:n yleissopimuksen 19. artikla. Mitä tapahtuisi, jos jokainen autetussa tai tuetussa asumisessa asuva kehitysvammaainen päättäisikin, ettei halua asua ryhmämuotoisessa asumisyksikössä? Kuinka näiden kehitysvammaisten asuminen käytännössä sitten järjestettäisiin, jotta tarvittava tuki pystytään takaamaan? Etenkin, kun tällä hetkellä pulaa tuntuu olevan niin resursseista kuin henkilöstöstäkin. Myös itsemääräämisoikeuslaki mietityttää. On hyvä, että nykyistä tulkinnanvaraista lainsäädäntöä uudistetaan ja tarkennetaan. Tärkeää on myös se, että kehitysvammaisten oikeus päättää omista asioista tunniste-

taan ja sitä halutaan vahvistaa. Omien kokemuksieni myötä kehitysvamma-alalta olen kuitenkin nähnyt, että joissain tapauksissa itsemääräämisoikeuden rajoittaminen voi olla kehitysvammaiselle henkilölle myös suuri helpotus, hyvinvointia ja turvallisuutta tukeva asia. Vapaus tehdä itseään koskevia valintoja ja päätöksiä voi joillekin henkilöille tuntua tuesta huolimatta ahdistavalta ja turvattomalta, tai omat valinnat voivat ymmärtämättömyyden myötä tuoda enemmän paha kuin hyvää. Tietysti aina täytyy muistaa, etteivät ”virheet” ja ”huono valinnat” ole kiellettyjä, vaan ne kuuluvat jokaisen ihmisen elämään. On mielenkiintoista nähdä, kuinka tulevat muutokset lopulta näyttäytyvät käytännössä ja kuinka ne vaikuttavat kehitysvammaisten ihmisten elämään.

Itselleni opinnäytetyöprosessi oli opettavainen niin teoriaan tutustumisen, käytännön toteutuksen ja yhteistyön tekemisen kannalta. Opinnäytetyössäni oppimaani voin varmasti hyödyntää tulevaisuuden työelämässä kuin elämässä yleensäkin. Toivon, että opinnäytetyöni antoi haastateltavilleni mahdollisuuden vaikuttaa ja he saivat kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Toivon myös, että opinnäytetyöni ja haastatteluiden tulokset antavat yhteistyökumppanille arvokasta ja hyödynnettävissä olevaa tietoa. Olisi hienoa, jos tuloksissa esiin nousseisiin kokemuksiin ja muutostarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan.

Lähteet

Painetut lähteet

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.).2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 185-206.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: Opit ja ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.).2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-44.

Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. 2014. Tilinpäätös 2014. Seinäjoki: Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Kaski, M.,(toim.) Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Kehitysvammaliitto ry. 1995. Kehitysvammaisuus. Määrittely, luokitus ja tukijärjestelmät. 2. painos. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Valli, R. & Aaltola, J. (toim.). 2015. Teoksessa ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2006. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY.

Pietarinen, J., Launis, V., Räikkä, J., Lagerspetz, E., Rauhala, M. & Oksanen, M. 1994. Oikeus itsemääräämiseen. Helsinki: Painatuskeskus.

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Tampere: Tammer-Paino.

Viitala, S., Wiinikka, T. & Åkerblom, S. 2007. Parempaan kehitysvammaisten asumiseen. Viiden asumisyksikön arviointi. Helsinki: Edita Oy.

Sähköiset lähteet

Asuminen. 2016 b. Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Viitattu 1.5.2016.
<http://www.kvtl.fi/fi/lakineuvonta/aihealueet-aakkosittain/palvelut-ja-tukitoimet/asuminen/>

Asuminen. 2016 a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 1.5.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/asuminen>

Asuminen ryhmässä. 2015. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 30.4.2016.
<http://verneri.net/yleis/asuminen-ryhmassa>

Autettu asuminen. 2016. Autismisäätiö. Viitattu 30.4.2016.

<http://www.autismisaatio.fi/fi/palvelut/autismin-kirjon-henkiloille/asumispalvelut/autettu-asuminen/>

Elävää elämää tiedolla, tunteella ja tuella. 2016. Eskoo tuki- ja osaamiskeskus. Viitattu 7.5.2016. <http://www.eskoo.fi/palvelut.html>

Erityishuolto-ohjelma. 2016. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 2.5.2016.

<http://verneri.net/yleis/erityishuolto-ohjelma>

Harjajärvi, M. 2015. Tuettu päätöksenteko. Viitattu 25.4.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/tuettu-paatoksenteko>

Hyssälä, L. & Parjanne, R. 2003. Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. Viitattu. 2.5.2016.

<https://www.thl.fi/documents/10542/471223/asumispalveluiden%20laatusuositus.pdf>

Itsemääräämisoikeus. 2016. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 17.3.2016.

<http://verneri.net/yleis/itsemaaramisoikeus>

Kehitysvammaisuus. 2015. Kehitysvammaliitto. Viitattu 14.3.2016.

<http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/tietoa-liitosta/kehitysvammaisuus/>

Koskentausta, T., Nevalainen, M. & Sauna-aho, O. 2013. Itsemääräämisoikeus ja sen rajoittaminen kehitysvammaisten asumisyksikössä. Suuntaaja 3/2013. Viitattu 23.4.2016.

<https://www.aspa.fi/fi/suuntaaja/suuntaaja-32013/itsem%C3%A4%C3%A4r%C3%A4misoikeus-ja-sen-rajoittaminen-kehitysvammaisten>

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 1977/519. Finlex. Viitattu 23.4.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 1987/380. Finlex. Viitattu 28.4.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Mahlamäki, P. 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Suomen YK-liitto. Viitattu 29.4.2016.

http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Miksi itsemäärääminen ei toteudu? 2016. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 23.4.2016.

<http://verneri.net/yleis/miksi-itsemaaraminen-ei-toteudu>

Projekti. 2016. VIA-projekti. Vammaisten ihmisoikeudet asumisessa. Viitattu 7.5.2016.

<http://www.vike.fi/via/>

Seppälä, H. 2015. Erityishuolto-ohjelma ja palvelusuunnitelma. Viitattu 1.5.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/erityishuolto-ohjelma-ja%20-palvelusuunnitelma>

Seppälä, H. 2015. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn arviointi. Viitattu 15.3.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi>

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. 2013. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa: lastensuojelussa, vammaispalveluissa, mie-

lenterveyspalveluissa ja päihdehuollossa. Viitattu 7.5.2016.

https://www.valvira.fi/documents/14444/22511/Selvityksia_1_2013.pdf

Stubb, A. & Huovinen, S. 2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Finlex. Viitattu 29.4.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140108#idm1811776>

Suomen perustuslaki. 1999/731. Finlex. Viitattu 20.3.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tavoitteet. 2016. VIA-projekti. Vammaisten ihmisoikeudet asumisessa. Viitattu 7.5.2016.

http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=9

Toimintakykyyn pohjaavat määritelmät. 2013. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu

15.3.2016. <http://verneri.net/yleis/toimintakykyyn-pohjaavat-maaritelmat>

Tuettu päätöksenteko. 2016. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 26.4.2016.

<http://verneri.net/yleis/tuettu-paatoksenteko>

Tuetun päätöksenteon järjestelmä. 2016. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu

26.4.2016. <http://verneri.net/yleis/tuetun-paatoksenteon-jarjestelma>

Tuettu päätöksenteko poikkeuksesta säännöksi. 2016. Via-projekti. Vammaisten ihmisoikeudet asumisessa. Viitattu 26.4.2016.

http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=53

Uudistuvaa lainsäädäntöä. 2015. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 27.4.2016.

<http://verneri.net/yleis/uudistuvaa-lainsaadantoa>

Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus. 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu

2.5.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/laatusuositukset/vammaisten-asumispalveluiden-laatusuositus>

Vammaislainsäädännön uudistus. 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 28.4.2016.

<http://stm.fi/vammaislainsaadannon-uudistus>

Vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhdistäminen. 2015. Kehitysvamma-alan verkkopal-

velu. Viitattu 28.4.2016. <http://verneri.net/yleis/vammaispalvelulain-ja-kehitysvammalain-yhdistaminen>

Vammaispolitiikka ja ajattelutapojen muutos. 2015. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitat-

tu 27.4.2016. <http://verneri.net/yleis/vammaispolitiikka-ja-ajattelutapojen-muutos>

Vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen ratifiointi vietävä loppuun mahdollisimman nopeasti. 2015. Ihmisoikeuskeskus. Viitattu 30.4.2016.

<http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x177247=1646166>

Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumis-

palveluiden laatusuositus. 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen kuntaliitto. Viitattu

2.5.2016. <https://www.thl.fi/documents/10542/471223/asumispalveluiden%20laatusuositus.pdf>

YK:n vammaisia henkilöitä koskeva yleissopimus. 2016. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu.

Viitattu 30.4.2016. <http://verneri.net/yleis/ykn-vammaisia-henkiloita-koskeva-yleissopimus>

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. 2015. Suomen YK-liitto. Viitattu 30.4.2016.

http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Julkaisemattomat lähteet

Anonymous. 2016. Puhelinkeskustelu 10.5.2016. Eskoon tuki- ja osaamiskeskus. Seinäjoki.

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa.....	38
Liite 2 Kirje läheisille	40
Liite 3 Teemahaastattelurunko.....	41
Liite 4 Opinnäytetyösopimus.....	42

Liite 1 Tutkimuslupa

ESKOON SOSIAALIPALVELUJEN
KUNTAYHTYMÄ

0/0

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS
PÖYTÄKIRJA

§ 194 / 2015

Asia

Tutkimuslupa opinnäytetyötä varten / Minna Laurila

Sosiaalialaa Laurea -ammattikorkeakoulussa Hyvinkään toimipisteessä opiskeleva Minna Laurila hakee tutkimuslupaa opinnäytetyölleen, jossa hän kartoittaa kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja asumistyytyväisyydestä asumisnaluksikössä. Hänellä on tarkoituksena haastatella asukasta. Opinnäytetyö on samalla osa

Päätös

Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin:

1. Tutkimusta tehtäessä noudatetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain § 15:ssä säädettyä salassapitovelvollisuutta.
2. Tutkija sitoutuu tietojen käsittelyssä ja suojaamisessa noudattamaan henkilötietolain määräyksiä ja tutkimuksessa mahdollisesti syntyvät yksittäisten henkilöiden tietoja koskevat tutkimusrekisterit hävitetään tai arkistoidaan henkilötietolain edellyttämällä tavalla.
3. Tutkimusraportissa ei ole yksilöitävissä tutkimuksen piiriin tai otantaan kuulunutta henkilöä.
4. Kyselyssä tulee ilmetä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.
5. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan kuntayhtymän käyttöön liimasidottuna.

Tutkimuslupa-anomus

Päätöksen päiväys 12.10.2015

Allekirjoitus

Jouni Nummi
kuntayhtymän johtaja

Tiedoksianto

Minna Laurila vammaispalvelujen johtaja

Nähtävilläpito

2.11.2015

**Muutoksenhaku-
viranomaisen**

Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän hallitus
Eskoontie 47
60280 SEINÄJOKI
kirjaamo(at)esko.fi

5:

Tutkimuslupa

Olen Minna Laurila ja haen tutkimuslupaa opinnäytetyölleni. Opiskelen sosiaaliajaa Laurea- ammattikorkeakoulussa, Hyvinkään toimipisteessä. Haen tutkimuslupaa opinnäytetyölleni, jossa kartoitan kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja asumistyytyväisyydestä asumispalveluyksikössä. Tarkoituksena olisi haastatella kyseisen yksikön 4-5 asiakasta. Haastattelut toteutettaisiin teemahaastatteluina ja ne äänitettäisiin. Haastateltaville kerrotaisiin osallistumisesta tutkimukseen ja heiltä kysyttäisiin suullinen lupa haastatteluun. Haastateltavien läheisiä lähestyttäisiin sähköpostitse, jossa kerrotaisiin opinnäytetyöstä ja heidän läheisensä osallistumisesta siihen. Opinnäytetyössäni ei kävisi ilmi yksikön nimeä ja haastateltavat esitettäisiin peitenimillä. Äänitteiden litteroinnin jälkeen äänitteet hävitetään. Opinnäytetyöni olisi osa

Omat yhteystietoni:

Minna Laurila

s-posti: Minna.Laurila@student.laurea.fi

puh.

Opinnäytetyöni ohjaava opettaja:

Kaarina Marjanen

s-posti: kaarina.marjanen@laurea.fi

puh.

Liite 2 Kirje läheisille

Opinnäytetyö 1(1)
Minna Laurila
Minna.Laurila@student.laurea.fi
puh.
14.03.2016

**Läheisenne osallistuminen
opinnäytetyöhön**

Hei

Olen Minna Laurila ja opiskelen sosiaalialaa Laurea-ammattikorkeakoulussa, Hyvinkään toimipisteessä. Opintoni ovat nyt siinä pisteessä, että olen työstämässä opinnäytetyötäni. Tarkoitukseni on kartoittaa 4-5 (yksikön nimi) asukkaan kokemuksia itsemaaraamisoikeudesta ja asumistyytyvyydestä. Opinnäytetyöni on osa (Yksikön nimi) asukas-kyselyä. Opinnäytetyöni aineiston keräämiseksi tulen haastattelemaan asukkaita. Haastattelut toteutetaan teemahaastatteluna, jolloin asukkaat saavat kertoa edellä mainituista teemoista mahdollisimman vapaasti. Läheisenne, (Nimi), oli myötämielinen tähän tutkimukseen osallistumisesta ja häneltä on saatu suullinen lupa. Opinnäytetyössäni ei käy ilmi yksikön nimeä ja haastatelluista käytetään opinnäytetyö-raportissa peitenimiä. Sopisiko läheisenne osallistuminen opinnäytetyöhön teille?

Annan mielelläni lisätietoja, minut tavoittaa;
sähköpostitse: Minna.Laurila@student.laurea.fi
puhelimitse:

Työni ohjaajana toimii FT Kaarina Marjanen, joka voi myös vastata mahdollisiin kysymyksiin. Hänet tavoittaa;
sähköpostitse: kaarina.marjanen@laurea.fi
puhelimitse:

Ystävällisin terveisin

Minna Laurila

Liite 3 Teemahaastattelurunko

- **Teema 1: Kokemuksia itsemääräämisoikeudesta**
 - Saatko itse päättää omista asioistasi?
 - Millaisia päätöksiä voit tehdä?
 - Kuunnellaanko/Huomioidaanko mielipiteesi sinua koskevissa asioissa?

- **Teema 2: Kokemuksia itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta**
 - Onko asioita, joista et voi itse päättää?
 - Miksi et?
 - Haluaisitko päättää näistä asioista itse?

- **Teema 3: Kokemuksia asumistyytyväisyydestä**
 - Kuinka olet viihtynyt?
 - Mitkä asiat ovat hyvin, mitkä eivät?
 - oletko tyytyväinen asumiseesi?
 - Miksi/ miksi et?

- **Teema 4: Asumista koskevia toiveita**
 - Haluaisitko muuttaa jotain asumisessasi?
 - Haluaisitko muuttaa jotain asunnossasi?
 - Toivoisitko, että asumisessasi jokin asia olisi toisin?

Liite 4 Opinnäytetyösopimus

 LAUREA AMMATTIKORKEAKOULU	<i>Yhteistä asemiamin</i>	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opinnäytetyösopimus	1 (3)
<p>Tässä sosiaalialan opinnäytetyössä toteutetaan työelämä-yhteistyötä lähtökohdana työelämästä nousevat tarpeet, joihin opinnäytetyön tekijä pyrkii työllään vastaamaan. Yhteistyö ei perustu rahoitettuun hankkeeseen eli yhteistyö ei perustu taloudellisiin maikeihin, vaan tavoitteena on alnoastaan yhteisistä intresseistä lähtevä tiedon keruu, jolla oppilaitos pyrkii palvelemaan työelämää, ja joka vastavuoroisesti kehittää oppilaitoksen toimintaa.</p>			
<p>Opinnäytetyölle on määritetty ohjaaja Laurean taholta.</p>			
<p>Opiskelija: Minna Laurila</p>			
<p>Opinnäytetyön hanke: Kehitysvammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ja asumistyytyväisyydestä</p>			
<p>Opinnäytetyön aihe ja tarkoitus: Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää miten erään kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asukkaat kuvaavat kokemuksiaan itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoittamisesta sekä miten he kuvailevat asumistyytyväisyyttään</p>			
<p>Opinnäytetyön yhteys hankkeen tavoitteisiin: Opinnäytetyö on osa Eskoon tuki- ja osaamiskeskuksen erään asumispalveluyksikön asukaskyselyä.</p>			
<p>Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ja alustava viitekehys: Opinnäytetyöni teoriaosuudessa keskitytään avaamaan kehitysvammaisuuden historiaa, kehitysvammaisuutta käsitteenä, itsemääräämisoikeutta ja sen rajoittamista ja toteutumista asumispalveluyksiköissä. Näiden lisäksi valotan työssäni kehitysvammaisia ja opinnäytetyöni aihetta koskevaa lainsäädäntöä sekä autettua asumista.</p>			
<p>Keskeiset lähteet: Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 185-206.</p>			
<p>Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: Opit ja ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 27-44.</p>			
<p>Kaski, M., (toim.) Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.</p>			
<p>Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2006. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY.</p>			
<p>Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Tampere: Tammer-Paino.</p>			
<p>Kehitysvamma-alan verkkopalvelu (VernerI.net)</p>			
<p>Ajantasainen lainsäädäntö (Finlex.fi)</p>			
<p>Opinnäytetyön menetelmät: Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerätään puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Opinnäytetyöhön haastatellaan neljää kyseisen asumispalveluyksikön asiakasta. Haastattelusta saatu aineisto litteroidaan ja analysoidaan teemoittelemalla.</p>			

Opinnäytetyön alustava aikataulu:
Opinnäytetyö on tarkoitus esitellä 6.6.2016 julkaisuseminaarissa

Työelämäkumppanin rooli opinnäytetyössä (mahdollistaa opinnäytetyön toteuttamisen esim. monisteet, postitus, tilat ym. materiaaliset asiat):
Opinnäytetyön aiheen, informaation ja keskusteluyhteyden tarjoaminen

Tulosten julkaiseminen ja levittäminen työelämään:
Tutkimusraportti toimitetaan kuntayhtymän käyttöön ilmasidottuna ja opinnäytetyön tulokset esitellään kyseiselle työyhteisölle.

Vakuutus siitä, että opiskelija
sitoutuu noudattamaan tutkimuseettisiä periaatteita opinnäytetyössä:

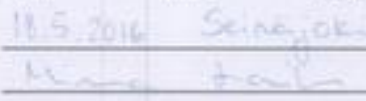
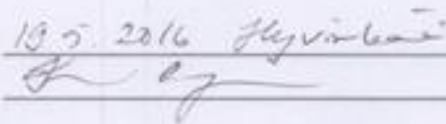
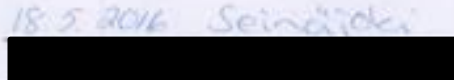
Olen tietoinen siitä, että terveys- ja sosiaalialan opiskelijana opinnäytetyön tekemiseen sovelletaan valtakunnallisuutta, josta on säädetty mm. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812/15 §) ja Laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä (1994/31/17 §). En saa sivullisille luvatta ilmaista yksityisen henkilön tai perheen tietoja, josta olen opinnäytetyön perusteella saanut tiedon. Sitoudun pitämään tiedonhankinnan yhteydessä saamani yksittäisiä henkilöitä koskevat tiedot luottamuksellisena. Solempitovelvollisuus säilyy opintojen loppumisen jälkeen.

Noudatan tiedonhankinnassa ja aineiston käsittelyssä luottamuksellisuutta ja totuudellisuutta. Kiinnitän erityistä huomiota siihen, ettei opinnäytetyöstä koidu mitään haittaa siihen osallistuville henkilöille. Noudatan toiminnassani Laurean tutkimuseettisiä ohjeita.

Ohjausta koskevat sopimukset:

Työ toteutetaan Laurean ohjaajan tukemana, perustuen keskusteluihin opiskelijan ja työelämän yhteistyökumppanin kanssa. Tavoitteena on vastata työelämältä tuleisiin tarpeisiin ja toiveisiin. Opiskelija huolehtii työn tuloksista tiedottamisesta ko. työyhteisössä työn valmistuttua.

Allekirjoitukset

	Aika	Paikka	Allekirjoitus
Opiskelija:	18.5.2016	Seinäjoki	
Ohjaaja:	19.5.2016	Hyvinkää	
Työelämän edustaja:	18.5.2016	Seinäjoki	

Tästä sopimuksesta luovutetaan yksi kopio kaikille osapuolille (opiskelija, ohjaaja, työelämän edustaja).